

Варан
Марина и Сергей Дяченко

Блукаюча Іскра #1

Дивовижний світ зі своїми законами. Маги, які творять дива і знають наперед думки простих людей. Захоплюючи пригоди, неймовірні тварини, живі поля і ліси – у романі М. Та С. Дяченків «Варан» є все, що потрібне «справжньому» фентезі. Але є і те, що відрізняє прозу Дяченків від інших, – філософський зміст, одвічні питання, на які, можливо, немає відповіді, але які повинна задати собі кожна людина...

Марина та Сергій Дяченки

Варан

Частина перша

Розділ перший

Франта привезли в поштовім човні. Серед мішків і ящиків старого Макія пасажир мав недоладний вигляд – смішний куценький плащ поверх чепурного світлого костюма, над головою перетинчаста штука, дуже схожа на парасоль (коли човен наблизився, Варан упевнився, що це таки парасоль, але не від сонця, а від дощу. З такими цяцьками ходять лише верхні: приймальник із гірської пристані, приміром, у міжсезоння смішить усеньке селище своїм картатим парасолем з мереживом).

Був тихий сірий ранок. Б'ючись по воді, кожна краплина дощу підлітала дзвінким стовпцем, наче хотіла вернутися в небо, і через те море здавалось кошлатим. Широка, майже квадратова плоскодонка ляскала по морю лопатями бортових коліс. Старий Макій крутив педалі; поштареве пихтіння й крехтання лунало далеко над водою. Пасажир без діла сидів на кормі.

– По-ошта! – урочисто вигукнув Макій, хоча нікого, крім Варана, на пристані не було. – Добрі люди, прийміть уклін від близьких ваших і далеких, за добрі новини благословіть Імператора, за лихі прокляніть Шуу! По-ошта!

Голос у старого був не те щоб приемний, проте розложистий. Варан помітив, як чужинець під парасолем морщиться, явно борючись із бажанням заткнути вуха. Ще подумає, що Макій напоказ горло дере!

Варанові нараз стало прикро за старого поштаря. Макій нікому не кланявся, але шанував раз і назавжди заведений порядок і бороду розчісував надвое навіть тоді, коли доводилося тижнями хилитатись у відкритому морі. Якби довкола не було ні душі, Макій однаково вигукнув би звичайне привітання поштового цеху, але ж не станеш пояснювати це молодому дженджикові, що розлігся на кормі з поблажливим осміхом..

Човен причалив.

- Здоров, дядьку Макію.

- Привіт, Вараську. Того, кхе..

Неприродно закашлявшись, Макій обернувся до пасажиря:

- Прибули, той, ваша милосте.

Милість склав парасоль, кисло всміхнувся і, балансуючи в хиткій плоскодонці, звівся на ноги.

Милості було з вигляду років вісімнадцять. Безбарвне м'яке волосся, неймовірно довге – до пліч, мабуть, – стирчало з-під низько насунутого каптура. Тонкі губи за кольором не різнилися від блідих щік; найяскравішою плямою на обличчі прибульця був ніс – яскраво-червоний, розпухлий від нежиті, з нервово тремтучими ніздрями.

- Гості до вас, – Макій скоса подивився на Варана. – Точніше, не гості, а... той, горні.

Поштар почувався, очевидно, ніяково. Пасажир його був одягнений і споряджений як важлива особа, але подобав на застудженого шмаркача й держався без належної гідності – ось, видерся на кам'яний причал, не дождаючи, поки висунуть трап... І то, коли ти насправді горні – чому не подорожуеш верхами?

Ставши на землю, чужинець перше послизнувся й мало не впав:

- Ой... Добридень, пане. Я до вас із дорученням від Імператора.

Сказано було просто й буденно.

- До мене? – похлинувся Варан.

- До вашого князя, – прибулець знову підсковзнувся на рівноті, незграбно змахнув руками, намагаючись утримати рівновагу. – Туди, – й невизначено тицьнув пальцем у перетинчастий спід свого парасоля.

Макій кинув на причал два пузирі з поштою – для селищних і для верхніх. Махнув Варанові рукою: я, мовляв, свою роботу зробив. Сів на педалі, різко

крутонув назад, так що вода коло пристані закипіла. Човен відійшов од берега, лишаючи виразний слід на воді.

- Мені, либонь, треба пред'явити вірчі грамоти? - спитав чужинець і невпевнено чхнув.

Макіїв човен поволі завертав за ріг - до рудокопів, на Маленьку. Варан закинув на плечі обидва пузирі; мішки були легкі, перед сезоном люди мають важливішу роботу, як на мушлі ножичком дрябати, однак Варан зігнувся під ношею і напружено засопів: хай прибулець бачить, що йому важко. Що він працює обіруч. І нести дерев'яну скриньку, що самотою стоїть посеред причалу, окрім власника - нема кому.

Чужинець, загаявшись, узяв скриньку за шкіряну ручку. Підняв легко; таж вона порожня, подумав Варан, чомусь дратуючись. Про людське око тягає з собою хазяйську дерев'яну скриньку, аби тільки його мали за велике цабе. Або продати наміряється. Або взагалі вкрав десь. А всі його балачки про доручення Імператора - брехня, ба навіть гірше - наклеп і ересь...

- Може, мені все-таки пред'явити грамоти? - наполегливіше спитав чужинець.

- Ходімо, горні, - сказав Варан. - Кому треба - пред'явите.

І не озираючись, звикло стрибаючи з каменя на камінь, рушив до берега. Мішки з поштою тихенько дзвякали й поколювали спину.

Чужинець відстав. На стежці під дашком Варану довелося дождити його, скинувши пакунки додолу. Панок не раз і не два спіткнувся, пірнувши по коліно у воду; парасоль він урешті закрив і поклав під пахву. Утямив-таки: рибка парасольки не потребує... А може, просто сил не стало мучитись зі скринькою та парасолем одночасно.

Варан сподівався шмарклів і прокльонів і неабияк здивувався, розгледівши на виду в панка усмішку. Шмарклів, щоправда, також не бракувало: приходько знай чхав, витираючи носа розмоклою мереживною хусточкою.

- Мокро у вас, - весело сказав прибулець. - Мабуть, сезону ждете?

- Атож...

- А де народ? Безлюдно якось, на пристані нікого, і на березі...

Варан хотів сказати, що, позаяк милість не попередила про візит зарані, то й сурмаців із волинарями запросити забули. Але змовчав. Хто його зна...

- Донні сіють... Ковчег латають... Самі ж кажете, сезону ждемо, ото й ситухи вчора від берега повіялись, а значить, скоро забулькотить...

Чому я так багато говорю, незадоволено подумав Варан. Хто я йому - староста, здавати звіт? А, до речі, ще спитати б, чи на місці староста, чи не поперся зрання сітки на своєму полі класти... Батько казав - усі найкращі сітки сам загіб, сволота.

- Це... добре, - сказав панок. Було чути, що він засапався.

- Що доброго, га? - не дуже поштиво відказав Варан. Тепер вони йшли сухою терасою під камінним дашком, Варан попереду, прибулий - позаду. Тераса вилася по краю скелі, колами, все вище. Мішки кололи спину: що ж вони, холера, нічого м'якенького в пузир не підклали?!

- Добре... що сезон... так скоро, - сказав невидний за спиною панок. - Не уявляю... як ви тут і живете...

Варан скривив страшну пику, за що не раз діставав на горіхи від батька. Але ж тепер однаково ніхто не бачить.

- Добре живемо... Репс жуємо, рибу смажимо. Витребеньки клеїмо з мушель... Сезон згадуємо. До наступного сезону.

- Повільніше, - сказав приїжджий. - Дихати важко. Але ж він точно горні з діда-прадіда, подумав Варан.

Тут не можна вдати. І народився, видко, нагорі... Тому й мокро в нас, і погано, і дихати, бач, немає чим.

- Скоро дістанемося, - пообіцяв пом'якшавши. - Он, димки мріють...

Селище здалеку здавалося осілою на землю хмариною. Стелився по землі дим, і здіймалася пара над пласкими кам'яними дахами. Тягнучи за собою, мов хвіст, заслаблого панка, Варан рушив просто до старостового дому.

- Карпе, агов, Карпе! Пошта прийшла, і ще маю справу...

- Пошту поклади під дверима, а справи нехай зачекають, - відповів сиплий голос. - Дверей не відчиняй, чуеш: сухо в мене. Потім справи.

Але перш ніж Варан устиг щось промовити у відповідь, приїжджий відсунув його з дороги й штовхнув просмолені двері.

- Я сказав - не відчиняти! - гаркнув староста. - Ну ти в мене дістанеш, погань!

Варан не добрав нічого кращого, як ступити всередину слідом за чужинцем.

У старости й справді було сухо. Зі стелі звисали набряклі соляні мішечки - з тих, що всотують пару із повітря, як губка - воду. Підлогу вкривав хрусткий шар рожевої та голубої солі; сам Карпо, у домотканій одежі, сидів перед вогнищем зі смачним полумиском на колінах. Не риба, як міг розгледіти Варан. І не репс.

Ковтнув слину.

- Перепрошую, - мовив панок, випрямляючись і стаючи схожим на справжнього пана. - Я прибув на Кругле Ікло з Імператорським дорученням для вашого князя... Готовий пред'явити вірчі грамоти.

Карпо, треба віддати йому належне, не похлинувся овочевим рагу (а в мисці було саме рагу!). Змірявши оком чужинця, мигцем глянувши на Варана (той

здогадався щільно зачинити двері за прибульцем), староста обережно поставив полумисок на низький камінний столик. Нахилив голову, ставши напрочуд схожим на рибу-горбуньку:

- Прошу.

Варан переступив з ноги на ногу. Сіль під чоботами хруснула басовито, волого, невдоволено, та це ще півлиха: навколо мокрих черевиків прибульця коштовний соляний килим не тільки наситився, але став підтавати.

Чужинець нахилився над своєю скринькою (різьблена скриня з суцільного дерева! Варан бачив, яким поглядом староста зирнув на штучку: хто-хто, а Карпо на цьому знається). Відкинув віко; скриня не була порожня, як гадалося Варану. Вона була повна тонких згортків паперу. Сухих хрустких згортків, так що вміст скрині був, либонь, дорожчим за оболонку..

І як це його в дорозі не пограбували, здивувався Варан.

- Мої документи..

Чужинець розгорнув щось на долоні.

Варан сахнувся. Над розгорнутим аркушем зайнялося райдужне сяйво; злегка потріскуючи, замерехтіли іскорки. Староста витріщив очі, несвідомим рухом приклав два пальці до губ, відганяючи Шуу та її поплічників.

- Вивчіть уважно, - сказав прибулець, і Варанові здалося, що в його голосі бринить знущання. Авжеж, тицьнув провінційних щурів носом у справжню Імператорську печатку..

Староста, до його честі, опанував себе майже одразу.

Не хапаючись піднявся; віддав офіційний уклін - не вище, але й не нижче, ніж годиться. Витягнув шию, вивчаючи документ пильніше; поважно кивнув:

- Ласкаво просимо на Кругле Ікло, горні Лереала...ру... руун. Якого кшталту послуги ви бажали б мати, е-е, від місцевої влади?

Варан став навшпиньки. Роздивився на папері барвисте сяйливе поле, на ньому - опукле, наче живе, обличчя чужинця-горні - без каптура, з сухим волоссям і не розбухлим здоровим носом, засмагле й гостре, аж суворе. Літери не встиг прочитати.

- Тільки одну послугу, - чужинець із кумедним довгим іменем згорнув аркуш, загасивши таким робом сяйво. - Доправте мене нагору негайно. Бажано прямо зараз.

- А-а, - староста пирхнув, прочищаючи сипле горло. - Е-е, горні... Не знаю, чи є сьогодні транспорт... Ти! - він рвучко повернувся до Варана. - Батя сьогодні воду відправляє?

- Учора відправляв, - буркнув Варан, не бажючи, втім, відверто грубіянити. - А сьогодні в нього гвинт недокручений.

- Нехай докрутить гвинта, - ласкаво сказав староста. - Бачиш - горні поспішає, не хоче горні з нами, оселедцями, мокнути... Значить, біжи до баті, хай накручує гвинт і хай доправляє горні. Печатка Імператора - йому що, життя спротивило?!

Варан мало не захлинувся від обурення. Отак, граючись, зіпхнути свій клопіт на іншого, та ще й Імператора приплутати, бодай тебе Шуу забрала...

- Та як... учора ж літали... а пружина - її ж пускати треба... як же ганяти напівзаведений... А раптом не долетить, упаде, що тоді?

- Батькові, значить, Імператорів наказ - це й не наказ? - лагідно поцікавився староста.

Варан безпомічно глянув на прибульця-горні.

Той стояв у калюжці розталой солі, каптур звисав на спині, волосся, таки насправді уздовжки аж до пліч, прилипло до голови. У спущеній руці - вірча грамота з райдугою всередині.

- Такий у нас народ, - зітхаючи мовив староста. - Лінивий народ і хитрий, наче рогачка, коли для свого поля - зі шкіри пнеться, а коли для громади чи оце для держави - тут вам тисяча притичин, стонадцять відмовок - і це, і те... Загір-Одноок, цього нероби батечко, у нас на підіймачі порядкує. Я вам, горні, записочку напишу - нехай вам видадуть попоісти, попити теплого, одешинку суху, бо ви в піддонні, бачу, нечастий гість... - староста м'яко хихикнув. Пошарудів рукою в ніші столу, витягнув велику тьмяну мушлю, дістав за вухом стило, послинив для чогось, почав дряпати. Звук виходив ледь чутний, але нестерпно гидкий.

Варан ковтнув гірку слину. Марно сперечатися, цей гладкий сом завжди перемагає, сітка найкраща - йому, овочева рагу в мисці - йому, лобурем назвати, шмаркачем, мерзотником - будьте ласкаві, і не думай у відповідь косо глянути...

- Чого ти зириш? - Здається, староста відчув його погляд похиленою маківкою. - Повитріщайся мені... Оце для батька записка. Що вказано - все сповнити, із громади потім усе відшкодуємо... Ну ж бо, йди собі. Шкурою за горні відповісте, і ти, і батько... Пішов!

Й уклін отому Лереала... як його там? Цього разу низький уклін, нарочито поштивий. Розчахнуті двері, клуби пари... Варан ледве встиг ухилитися, щоб не дістати копняка.

Це щастя Карпові, що Варан ухилився. Потім, звичайно ж, гірко було б... Але домашню ткану сорочку старості довго відпирати довелося б... від крові з розклепаного носа...

- А ти злий, - сказав горні й знову чхнув. - Очима іскри крешеш... А скриньку візьми.

Варан - що робити - узявся за шкіряну ручку дерев'яного вмістища скарбів. Виявилось, що скринька не така легка, як перше гадалось; насправді вона була важча за обидва мішки з поштою, що мокли тут-таки, під ганком.

- Куди йдемо? - поцікавився шмаркатий горні.

Та щоб тобі у Шуу в дулі застрягти, мовчки побажав йому Варан. І так само мовчки мотнув головою, указуючи напрям.

* * *

Коли Варанові було чотирнадцять років - три сезони тому, він мало не подався із плотогонами.

Вони приходили зазвичай у перший місяць осені, коли будь-який злидень у піддонні такий багатий, як король, коли всім терміново потрібні нові одвірки, нові човни, припаси, смола, деревина. Звичайно їх помічали на видноколі за день до прибуття - в осерді велетенського плоту височіло колесо з людьми, що бігли в ньому, величезні лопаті піднімалися й опускалися, збурюючи воду, але пліт посувався, мов п'яна черепаха, - такий важкий був, багатоярусний, здіймався над водою і глибоко занурювався в воду, і вся страшна його вага була - деревина з далеких країв, біла й жовта, тверда і м'яка, майже не підвладна гниттю, пахуча свіжа деревина.

Якби був у міжсезоння вітер - напевно, ставили б вітрило. Але сезон минув, і з ним уляглися вітри, і легенькі забавки заможних горні - човни з барвистими вітрилами - притулилися десь у печерах верхнього світу... Плотогони рухалися без поспіху і правили ціну поважно, усі були жилаві, з білими й жовтими обличчями, з бородавками-скіпками, наче нашвидкуруч вирізьблені з дерева. Кожен мав за паском кривий кинджал, а дехто - меч або арбалет за спиною: плотогону є що втрачати. Вони ходять по морях верхи на купі грошей - не дивина, що мисливців за плотами набагато більше, ніж лісорубів. Кожен охочий посісти чужий пліт - і повзти черепашачим ходом від острова до острова, поки пліт не розкисне, а гаманець - не розпухне, наче пузир...

Іноді дерево, виставлене на продаж, бувало омите кров'ю. Марновірні не хотіли брати; плотогони оцирялися: не треба. Інший хто візьме. Що тобі та іржа: висхне й осиплеться, в огні згорить - не помітиш, дощем змие - і не стане її...

А одного разу біля Круглого Ікла став на торговицю величезний пліт із зміненими власниками. Натовп горлорізів, один страшніший за одного, серед них і занепалі горні, і піддонці, і білі, мов лід, чужоземці - страшні на вид, у рубцях. Чистого дерева у в'язанках майже не лишилося - а плотогонів не залишилося нікого, відомо, що вони в полон не здаються. Нічого доброго їм у полоні не буде.

Першого дня селище, вражене, не вийшло торгувати. Виставили варту, набили єдину гармату, послали нагору, князеві, благання про захист. Відповідь прийшла негайно: з'ясувати достеменно заміри крамарів. Якщо вони насправді деревину продають - нащо здіймати галас? Залога на верховині мала, а турбувати Імператора, висилати патруль - чи готові піддонці гідно відповісти, коли виклик виявиться хибним?

Виникли сумніви. Хтось кричав – криваву деревину не беріть! Нічого путнього з неї вам не буде. Убивцям свої гроші віддасте – будете з ними в змові, мертві плотогони не подарують, та й безсоромно це, люди, подумайте...

Варанів батько стояв посеред квадратної селищної площі, уперши руки в боки, а навколо нього стрибав, натужувався сусіда Соля:

– А що як не буде інших цього року? А коли не буде більше деревини, лише оця? Чим будеш топити – волоссям своїм? Бородою?

Варанів батько ворухив жовнами, проте не зрушив із місця й нічого у відповідь не кричав. Третього дня піддонці помалу, по одному потягли до берега – на торги. Ховали очі; деревина виявилася на диво дешева, брали потроху, весь берег загородили пірамідами колод, тільки батько Варана не взяв ні скіпки.

За тиждень пірати пішли на добряче підталому плоті.

Інших у цьому сезоні не було, хоч як сподівалися. Десь серед осені у Варана в домі не стало чим топити; батько купував сушняк нагорі – сухі водорості, якими звичайно розтоплювали наймокріше, найбільш неподатливе дерево. Сушняк коштував дорого і згоряв умить.

У домі було вогко й холодно. Малеча плакала; батько спалив у вогнищі човен. Усе, що було в хаті дерев'яного, одне по одному пішло в пічку.

На початку зими хтось підкинув під двері купу полін. Усі вони виявилися чистими, світлими, теплими; тринадцятирічний Варан було довго сидів, колихаючи одне полінце, розглядаючи візерунки, вдихаючи незвичний запах...

Тоді Баранова мати, яка не казала батькові ні слова від самих згадуваних із сумом торгів, кінець кінцем здобулася на мову.

– Візьми, – сказала вона.

І він узяв. Не залишив дерево мокнути під дощем, як намірявся спочатку.

Усю зиму сусіди потайки їм допомагали – хто полінце, хто десять, хто купу. І всю зиму батько мовчки приймав їхню за допомогу.

Сильно змінився відтоді. Багато пив. На Варана іноді зривався, бив, чого раніше ніколи не було...

Добре хоч дівчаток не зачіпав.

І Варан вирішив податися у світи; ночами йому снилися деревні прожилки. Він уявляв краї, де дерева ростуть не просто вище за людину – до неба; мабуть, під ними можна навіть ховатись від дощу. Йому снився ліс – таким, як про нього розповідали давним-давно справжні плотогони, – жилаві, у скіпках-бородачках; показували на зрубі річні кільця, і Варану сам по собі відкривався рот: це дерево втричі старше за нього? А це – вдесятеро?

У його сні пахло смолою і листям. Удома пахло димом і сирю рибою, батько сидів на кам'янім ослоні, похмурий і п'яний, і, хапаючись за штани, малеча

клянчила солоденького... Тільки де його дістанеш, солоденького, коли все, що заробили в сезон, спустили на дорожний жаркий сушняк?

Варан вирішив утекти з дому.

У сезон його рішучість не тільки не вивітрилася, але навіть зміцніла – навмисне вишукував приїжджих і, продаючи вкриті лаком витребеньки з мушель, заводив розмову про далекі краї. Розповідали залюбки – і про ліси, і про залиті травою степи, і про засніжені пустелі. Про країни, де все життя можна вештатися дорогами й ні разу не замочити ніг; про країни, де немає гір, але є глибокі яруги. Про країни, де живуть люди з золотою шкірою. Про країни, де каміння дихає, а річки розмовляють...

Плотогони прийшли пізно, у кінці першого місяця осені. Варан найнявся помагати на розвантажуванні – хоч був він іще хлопчак, але сильний і вправний. Його поставили рубати сучки – він працював чисто й весело, як майстер у цирульні для горні; за кілька днів до відплиття плоту Варан дістався до капітана й попросився в помічники.

– Фу! – відмовив капітан і зморщив носа. – Та скільки ти важиш? Будеш повзати в колесі, як муха по стелі!

І додав, бачачи Варанове нерозуміння:

– Мені тут не юнги потрібні й не сучкоруби, а крутильники в колесі, щоб ступали тижнями й не скиглили... А ти з твоєю вагою – зайвий рот!

Варан запрягнувся, що почепить на спину мішок із камінням і ходитиме в колесі з додатковим тягарем – а собі подумав, що, діставшись до берегів, де ростуть ліси, можна просто втекти, та й по всьому. Капітан усміхнувся й подумав, що хлопчисько може думати будь-що і що його треба продати з вигодою де-небудь у вільних водах, на самій околиці Імперії.

Уночі напередодні відплиття Варан потайки перебрався на пліт, і на світанку другого дня вони відпливли – продавати деревину, а потім (дуже скоро, як гадалося Варану) в далекі землі, в ліси, на край світу.

На другий ранок плавання Варан уже не був настроений так радісно. Після нічного вартування терпли ноги й плечі і розривалися груди, а порція води виявилася такою мізерною, що доводилося злизувати дощові цівочки, що стікали по обличчю. Варан навіть не злякався, коли за кілька годин після світанку на обрії з'явився човен на веслах, набагато швидший, аніж пліт. У човні сиділи Варанів батько, староста й смаглий чорнявий горні – представник, як виявилось, самого круглоіклівського князя.

На перемовинах трійці з капітаном Варана не було. Про що говорилося, так і не дізнався. Батько звелів йому стрибати до човна, і він стрибнув, і одразу сів веслувати.

Усю дорогу до дому – майже день у путі – не промовлено ні слова. Варан ждав будь-чого – ременя, палиць, ув'язнення в кам'яному підвалі з водою й пекучими медузами...

Нічого не було. Мати посхлипувала, але слова докірливого не сказала. А батько з того дня дивним чином віджив – наче прокинувся. Покинув пити, возився з малими, навчаючи їх грамоті, співав на весіллях – можна сказати, стало все, як було перше...

Ось тільки ліси, що заступали небо, і перехрещені далекі шляхи – прожилки на деревині – іноді снилися Варану, особливо восени, коли запах осінніх плотів стояв над мокрим берегом, і волога блискуча кора здавалася живою, погладь її – інстинктивно сіпнеться...

* * *

Батька не було вдома. Малих теж не було – мати забрала з собою в поле. Усередині присадкуватої кам'яної будівлі панувала вогкість, хіба що згори не крапало, і за це дяка Імператору.

Перш за все Варан знайшов трохи сушняку у сховку (останні запаси перед початком сезону!) і запалив вогнище. Засичали сирі дрова.

...Райдужне сяйво. Таке саме, тільки незрівнянно тьмяніше, сіється від великих грошових пластинок. Королівські маги кладуть на гроші печатку, яку нікому на землі й воді неспромога підробити. Варан багато разів чував і від батька, і від плотогонів, і від крамарів, ба й від рудокопів на Маленькій: Імперія стоїть не на вістрях мечів, не на крилах летючої королівської гвардії, не на волі сивих підземних магів – а на легких пластинках імператорських грошей. Грошей, що не горять у вогні й не тонуть у воді, що їм довіряють і піддонець, і горні, грошей, що випромінюють райдужне сяйво...

Там, у підземеллях імперської столиці, сиві маги сидять за довгим столом, і біля ніжок їхніх різьблених крісел лежать, звинувшись, їхні власні лускаті хвости. Кажуть, раз на сім років маг скидає хвіст, наче ящірка, і тоді може ненадовго вийти на поверхню, показати себе людям, з'явитися на прийом до Імператора... А хвіст потім виварюють у бронзовому казані й готують узвар, що подовжує життя на сім років, рівно на сім, ані на мить менше...

Отже, застуджений чужинець не так давно спускався в підземелля до магів... Чи вірчу грамоту йому дали вже готову? Хто він у такому разі? І чому подорожує низом?

– Ви б сіли, горні, – промурмотів Варан, удаючи, що пильно порається коло вогнища.

Гість не відповів. Варан повернувся.

Горні тупцював посеред кімнати, роззираючись із бридливим здивуванням. Сісти? – читалося в цьому погляді. Куди? Зацвілі стіни, вогка камінна лава вздовж стіни, купки солі по кутках, портрет Імператора – точніше, темна дошка з обрисами людської голови, а внизу написано, що це його імператорська Вели Спа (напис був такий само старий і вицвілий, як і портрет, і прочитати його до кінця ще нікому не вдавалося).

Варан уп'явся на вогонь. Говорити не хотілося, та й не треба було говорити. Заради офіційного й повноважного шмаркача батько пустить гвинт із половинним завантаженням, а значить, утратить два дні торгівлі перед самим сезоном. Згори кричать – води, давай іще води, резервуари не повні... Знизу кричать – податок, давай грошей, гвинт належить громаді, а вода належить Імператорові, як і все, що приходить із неба... Малеча буде давитись рибою й випрохувати морської капусти, але почнеться сезон, і про скарги забудеться. У сезон ніхто не хворіє, ніхто не скиглить, у сезон навіть цілуються рідко – не до того. Швидше б сезон...

– А на Осинім Носі, – сказав горні за його спиною, – розікласти вогонь завжди пропонують гостеві.

– Чому? – спитав Варан просто щоб не здатися зухвалим.

– Ти не знаєш? – щиро здивувався гість. І тут же похопився, наче все про Варана згадавши: – А-а-а...

Куди там нам, подумав Варан. Сиру рибу жеремо, плювком умиваємось, рукавом підтираємось. Провінціали. Дикуни.

– На Осиному Носі, – після паузи мовив горні, – багато традицій з материка... А на материку досі вірять у того самого бурлаку – Пічника... Його ще називають Блукаюча Іскра. Вірять, що в домі, де він розкладе вогнище... знаєш, що буває? Не знаєш... Посунься.

По-панібратськи відіпхнувши Варана, гість присів поряд навпочіпки, простягнув руки до вогню:

– Оце так... Яке же ви тут одяг сушите?

– У нас не змокає, – миркнув Варан.

Горні торкнув рукав його куртки:

– Ага... Як із крилами вода, – і чомусь засміявся.

– Це ситуха, я сам добув, – сказав Варан, якому гостів сміх здався прикрим.

– Зайвої нема?

– Що?

– Ну, як там староста казав: гаряче питво... Сухий одяг...

– Староста казав – то хай сам і дає! – вигукнув Варан і зараз же пошкодував через свою гарячковість. Додав на тон нижче: – Немає зайвої. Нічого нема. Сезон от-от. Усе витратили. У мене дві сестри малі. Поле маленьке. Є риба солона, і води скип'ятити можу. Усе.

– Давай води, – наполегливо зажадав горні. – Давай рибу. Маєш хліб?

– Репс...

- Давай репс. І ще... ковдри не маєте? Просто сухої ковдри з пуху або з шерсті...

І не дожидаючи, поки Варан погодиться, узявся роздягатись. З насолодою скинув на підлогу куций плащик, зняв мокру куртку, сопучи, стягнув дивного крою сорочку, широку, на поворозках... Варан думав, що тут уже роздягання скінчиться - але горні, анітрохи не соромлячись, зняв штани й розв'язав підштанки, і Варан, ховаючи очі, швидше простягнув йому ткану ковдру.

- Ти чого? - горні наче щойно зауважив темно-червоний рум'янець на Варановім виду. - Ой... Даруй, коли чим образив, у кожного, знаєш, свої звичаї... Я думав, розтану в цій мокротечі. - Він гидливо штурхнув ногою жмут дорогого костюма. - Дай-но хутчій кип'яточку, бо застуджуся по-справжньому, князь, думаю, не зрадіє...

«Мені хіба перед князем відповідати за твої шмарклі», - подумав Варан тужливо.

- Може, е що покласти на лавку? - поцікавився гість.

- Що?

- Ну, підстелити... Шкуру там або другу ковдру. Бо холодно, знаєш, отак сидіти, та й плісняви повно...

Та хто ж тебе звав, скреготнув Варан зубами. Зостався б у старости, у нього сухо... Адже селище за цю сухість платить, і ми з батьком також...

- То цікаво тобі? Про бурлаку, що вогонь запалює? Розповідати?

- На те й дороги, щоби блукати, - миркнув Варан. - А в нас, пане горні, доріг нема. У нас або морем, або вгору... Нема в нас бродяг. Усі свої.

- Суворий ти. - Гість усівся, нарешті, але не на лавку, а на свою скриню. - Коли підіймати мене будемо? Пам'ятаєш, що староста сказав?

Грюкнули двері. Лілька, молодша, вибігла одразу на середину кімнати - і завмерла, уп'явшись очима на довговолосого горні, по шия загорнутого в ковдру:

- А...

- Де мати? - гостро спитав Варан.

- У полі, - писнула Лілька. - Сітки ставить із тітками. Зажадала кріплячок для якорів, і другий ніж, і...

- Тоська де?

- Матері помагає...

- Батя де?

- Пружину крутить... Наполовину вже накрутив, сказав, щоб ти кидав усе і йшов допомагати, затим що...

- Іди скажи батькові, - промовив Варан із тяжким серцем, - нехай іде додому. Скажи, гості в нас. Скажи, треба швидко.

* * *

Батько все зрозумів одразу. Скинув оком на цидулку старости, покосився на райдужне сяйво, що випромінювала розгорнена грамота, зробив незграбний уклін людини, що спину гнути взагалі-то не звикла:

- Хай буде по-вашому, горні. Підніmemo вас, не беріть до серця, звичайним вантажним гвинтом. Збирайтеся...

І сказав уже Варану, неголосно, по-діловому:

- Півзавантаження. Риби для вояків замовляли - три мішки... Значить, шість бурдюків мінус три мішки риби й мінус горні - буде чотири бурдюки... Ворушіся.

Варан зрадів із можливості нарешті позбутися причепливого горні. У ніші столу відшукав окуляри - два прокоптілих скельця в грубій металевій оправі. Тісніше затягнув куртку і не прощаючись вискочив із хати.

Ранкова риба плавала тут-таки, у кам'яному басейні, ще жива. Орудуючи сачком, Варан наповнив і зважив три мішки; дощ уперіщив сильніше й змив із нього луску, перш, ніж вантаж було перенесено, мішок по мішку, до гвинтового майданчика.

Пружина гвинта, накручена наполовину, здавалася незвично тонкою. До гаків на кошику вже припасовано два бурдюки; Варан завантажив рибу й потому, ледве вправляючись із дерев'яним візком, перевіз до гвинта від водозбірні ще два важених пазирі з водою. Він устиг перепочити й пожувати солодкої смоли, перш ніж над краєм майданчика показала голова горні: чужинець був блідий і задихався. «Еге ж, - подумав Варан не без зловтіхи, - сто сходинок у скелі - і ми вже непритомні...»

- Дихати... нема чим, - простогнав горні й усівся просто на мокрий камінь. Слідом за горні на майданчик піднявся Варанів батько - той був удвічі старший, ніс на одному плечі дерев'яну скриньку, а на другому поштовий мішечок для верхніх, і рівне його дихання не збилося анітрохи.

- Добре, - сказав батько, оглянувши гвинт і поцінувавши Варанову роботу. - Вантажте.

Варан заліз у кошик першим і вмовився біля мішків з іще живою тріпотливою рибою. Батько довго ходив кругом, перевіряв кріплення, зв'язки, погладжуючи пружину, бурмочучи молитву підіймачів і вряди-годи спльовуючи через плече. Дав у руки Варанові причальну ливу з трійчастим гаком на кінці:

- Хто сьогодні на варті?

- Лиско.

- Перекажуй вітання від мене і перевір, щоб він усе точно записав: рибу, воду, пошту... і... - батько кинув косий погляд на горні, завмерлого біля краю майданчика, наче закам'янілого від споглядання безмежно сірого виднокраю, - і горні хай візьме з рук у руки... Усе. Слава Імператору, лети, синку.

Швидко потріпавши Варана по плечу, батько відійшов до спускача. Зовсім іншим, невиразним голосом покликав чужинця:

- Горні, прошу на зліт.

Варан не подав паничеві руки. Чхаючи й зіслизаючи, той ледве вліз у кіш, пошукав вільного місця, зі страдницьким лицем примостився знову-таки на скриньці. Учепився за край кошика:

- Не перевернемось?

- Із половинним накрутом ідемо, - не втримавшись, зауважив Варан. - Можемо й перекинутися, коли не пощастить. Шуу не спить, - і підморгнув батькові.

- Бодай тобі з такою мовою, - гостро сказав той, беручися за спускач. - З Імператором... Раз, два... три!

Спускач вискnuв, випускаючи пружину.

Пружина тупо й люто, як глибинна тварина, смикнула на себе ланцюг.

Ланцюг став розкручуватися з котка. Над головами Варана й горні розквітла квітка - прекрасна квітка все більшого пропелера; його було видно всього декілька секунд, а потім він зчезнув, перетворившись на сіре, розмите в русі колесо. Невидима сила вдавнила Варана в тугі мішки з тремтячою рибю, і майданчик зірвався вниз, малесенька батькова фігурка мелькнула й зникла, у вухах ревнув вітер, якого ніколи не буває під хмарами в міжсезоння...

Ще за секунду нічого не стало видно, навіть горні, що сидів поряд. Повітря стало сірим і мокрим, мов медуза. Варан затримав дихання.

- Це хмари? - гукнув горні, і Варан радше здогадався про його слова, аніж розібрав їх. Дорога крізь хмари була для нього найприкрішою частиною подорожі нагору; казали, що хмари зсередини нагадують царство Шуу, і Варан був готовий із цим погодитись. В'язке, липке, непроникне...

Сіра імла розпалась на клапті. Визирнула синява над головою; хмари зненацька взялися білим, і Варан, замружившись, поліз у нагрудну кишеню по окуляри.

Горні знову щось загукав, незрозуміло, захлинаючись з радості. Гвинт, простромивши шар хмаровиння, вирвався з другого боку. Хмарки блищали, білі, м'які, святково-безпечні, сухі; над головою розтікалася суцільна блакить, посеред якої стояло страшне біле сонце. Варан намагався не повертати голову в його бік.

Звук пропелера змінився. Гвинт утрачав швидкість.

- Гей, де причал? - нервово спитав горні.

«Як ти мені набрид», - подумав Варан.

Великі й малі пропелери гвинта один по одному змінили обриси. Кіш піднявся ще вище й майже завмер; трохи віддалік стриміла біла кам'яна стіна, від стіни тяглися, мов проміння, тонкі дощечки причалів, оплутані припасами, немовби старечі руки жилами. Варан наліг животом на важіль, змінюючи нахил головного пропелера; кіш ізслизнув нижче, підійшовши до дощок майже впритул, і тоді Варан розмахнувся й закинув трійчастий гак на причальну тумбу.

- Де вони там, поснули?!

Від скелі біг чоловік у білій сорочці, горлав і розмахував руками, от-от, здавалось, готовий зірватись у прірву. Пропелер іще обертався, але кошик спустився нижче, ніж треба. Лаючись і згадуючи Шуу, половинну закрутку й проклятух причальних спаньків, Варан намагався власноруч посадити гвинт на жорстку дужку - але кіш осідав, і нічого не виходило.

- Гей! Тримайся там! Зара', може, перекинемося! - весело гукнув він пасажиру; маленький чоловічок з ячно-лисою головою в останню мить устиг добігти, закинути дужку й закріпити кошик над святково-білими, осяяними сонцем хмарами внизу.

- Здурів? - накинувся на нього Варан. - Ти так чергуєш, га?

- А якого глиста ти сьогодні піднявся? Чи тебе вчора не було? Учора чи не ти Горюсі молон, що позавтра, мовляв, будеш, ні? А крім тебе, ми ні на кого не чекали...

- Дочекалися, - Варан поправив зсунуті окуляри, перевів дух й озирнувся на пасажирів. - У нас... ні, у вас гості. Благородний горні з дорученням від Імператора. Прямцем до князя. От, - і махнув рукою в бік блілого, якось дуже тихого горні.

Причальна дошка посіпувалася, ніби дихала під ногами. Унизу лежали хмари - наче море. Тільки справжнє море сіре й гладеньке, а хмари, коли на них дивитися згори, здаються казковим садом, білою тінню імператорського палацу.

Причальна дошка була крихітною соломинкою на краю великого порту. Над головою нависали широкі пристані; усюди метушилися люди, наче мальки в глибині, - підфарбовували, підтягували, готували до відкриття сезону. За два тижні до причалів, що порожніли всю зиму, прибудуть кораблі з кольоровими вітрилами. Горішні галереї приймуть вершників на крилах, надуті вогнем розписні кулі, та хтозна-яка ще дивовижа припливе чи прилетить із краю світу - порт прийме всіх, хто готовий заплатити імператорськими райдужними грішми...

Варанів пасажир незграбно переліз через край коша. Мимоволі присів, відчувши ненадійність причальної дошки. Не озираючись, рушив до скелі, до входу в портову печеру; ішов, мов справжній горні, не дивлячись під ноги, по ниточці над прірвою. І не вдягаючи, до речі, окулярів – із голим обличчям попростував під сонцем, і чітка чорна тінь, на мить затримавшись на жовтім дереві, сковзалась у провалля, до хмар.

– Що привіз? – буркотливо спитав Лиско. – Тільки рахуймо тепер, бо знаємо ми..

Варан ковтнув образливий натяк. Хіба перша на сьогодні кривда? Схрестив руки, стояв і ждав, поки причальник закінчить поратись.

– Бурдюки з водою – чотири. Повні, так? Гляди мені... Риба, три мішки по мірці... Перезважу на своїх вагах, так і знай. Пошта, це добре... Що за штука?

Лиско вказав на скриньку горні.

– Приїжджого речі.

– Багатенький, – Лиско почухав рідку нерівну бороду. – Ну, бери й тягни.

– Батько переказував вітання і загадав перевірити, як ти в книгу все запишеш.

– Запишу, не бійсь...

Варан не вмів ходити, як ходять горні. Переступав по вузькому причалу, у серці завмираючи, похитуючись під незвичним вітром – хоч би поруччя вони тут приладнали, чи що... Сонце палило теплу куртку з ситухи, сліпило очі крізь закоптілі скельця окулярів. Хотілося додому, вниз.

Горні дожидався біля входу. Під сонцем його плечі випрямилися, волосся висохло, він стояв, виставивши одну ногу вперед і піднявши підборіддя, наче князь на парадному портреті. Діждався, поки Лиско підійшов ближче; хитнувся вперед і, не замахнувшись, не вимовивши ні слівця, вдарив причальника в щелепу. Лиско ухнув і сів на кам'яну підлогу за два кроки від краю прірви.

– Ти на варті? – спитав горні, знову ставши в позу з парадного портрета, і навіть шмарклі під опухлим носом не могли применшити його статечності.

– Я... – промимрив Лиско, одразу зметикуючи, хто тут головний.

– Відповіси, – сухо пообіцяв горні. Обернувся й пішов углиб скелі, неначе бував тут давніше, наче точно знав, куди треба йти.

Лиско, стогнувши, піднявся. Розмазав кров по підборіддю; підійшов до Варана, зміряв його холодним липким поглядом і, ухнувши, втопив кулаком у лице – Варан не встиг ухилитись. Спалахнули іскри, полетіли зі стелі, мовби підсвічені сонцем дощинки. Варан завважив, що сидить на долівці, як перед тим Лиско, і підлога хитається, мов перевантажений човен.

- Відповіси, - зловісно відказав причальник над самою його головою. - Один бурдюк я з тебе списую, як відшкодування... збитків. І щоб я тебе більше не бачив, щеня!

І підхопивши скриньку, поспішив слідом за горні, на ходу вигукуючи:

- Мій пане, праворуч! Прошу поісти, перевдягнутися, умитися, адже піддонці - вони піддонці і е...

Варан підняв з підлоги свої окуляри. Витер кров з підборіддя.

Нічого, подумав. Попадешся ти мені в сезон.

* * *

Як завжди, не вистачало дня. Або хоча б години. Ну а вже півгодинки завжди не стає...

Метушилися. Пакували речі, ховали в сухі криівки. Знімали з завіс двері, змащували жиром непотрібні в сезон інструменти, зашивали в мішки, швартували по сараях. Припасали їду на ковчегу; востаннє оглядали поля - чи всюди добре лежить сітка, чи не змие донна течія перший врожай репсу.

Дощ ослабнув, а потім перестав зовсім. Уперше за міжсезоння.

Діти верещали, бігали по селищу, обіймалися:

- Сонечко, сонечко! Визирни в віконечко!

Небо виразно посвітлішало. Море взялося брижами.

- Хутчій, хутчій!

Варан допоміг матері залізти в човен, посадив малечу одну по одній. Заліз і собі, сів веслувати поруч із батьком.

- Ну, хай Імператор помагає, - уривисто сказав той. - Нумо.

Берег віддалявся. Ковчег ставав усе ближче - кособоке селище на воді, обвішане мотуззяними драбинами, з ріденькими димками, що здіймалися з багатьох коминів.

Човен хитався. Малечу стало нудити.

- Мамо, це Шуу під водою ригає?

- Не повторюй дурниць... Це Імператор відкрив греблю, і тепер вода підіймається.

- А чому ми так хилитаємось?

- Мовчи...

Дістались до високого облавка ковчегу. Вилізли, підняли човен; сяк-так розташувалися в крихітній кімнатці-каюті. За стінкою з натягнутої шкіри плакало сусідське немовля.

Витягнулися на жорстких полицях. Завмерли, прислухаючись, як вирує ззовні вода.

- Ма-ам... - заскімлила Лілька.

- Чого?

- А можна я собі намисто куплю скляне?

- Можна...

- А я, - басом сказала Тоська, - нічого собі не куплю. Я грошей назбираю і на великій черепасі покатаюся. За хвилину монета... за хвилину монета, отак.

- Ти перше грошей надбай...

Ковчег хитнуло. Ще й ще; Тоська сіла на лавці, закриваючи рота руками:

- Ой, мене знудить зараз...

- То вийди.

- Боюся, що змиє...

- Варасю, вийди з нею.

Варан підвівся, взяв маленьку за плечі, витягнув на вузький дашок над бурхливим морем; небо було геть світле, над морем висів туман, і напівзатоплене селище здавалося несправжнім, примарним. Біля самого берега з-під води стирчали дахи. У Варановій хаті вода дійшла вже до рівня столу...

Якісь запізнілі гультяї, лаючись, загрибали від берега до ковчегу, і човен їхній метляло, мов пірце.

- Диви, Варасю! Там сине!

Брудний малечий палець з обкусаним нігтем указував на небо.

- Дивися, там уже дірка! І в дірці сине! Це небо, небо!

Новий напад нудоти урвав її захват.

Варан не відриваючись дивився вгору, але не на клаптик синяви, яку він, на відміну від Тоськи, бачив багато разів і в міжсезоння. Високо в розривах хмар летіли, окреслюючи широкі кола, птахи - не дійні кричайки й не дикі ситухи, а справжні високі птахи, пластуни чи навіть крилами...

На сіре, страшне, хвилясте море впав перший промінь сонця. Упав і потонув у тумані; ковчег метлявся на хвилях, потворний на вигляд, але абсолютно непотоплюваний. Пахло смаженою рибою. Пахло вітром. Туман розсіювався, і

коли він розвіявся остаточно – селища вже не було і не було хмар. Перед ошаленілими, з примруженими очима піддонцями постало море – сине, а не сіре, небо – сине, а не сіре, біла скеля в плямах першої зелені – світ горні, перетворений на острів уже серед води, а не хмар, і вражено задавлений на власне невпізнаване віддзеркалення.

Розділ другий

– Ти з місцевих, чи не так? Піддонець?

– Так.

– А чому без окулярів?

– У мене очі звикають.

– Правда? Це добре...

Відвідувач усміхнувся. Це був не єдиний відвідувач, Варан уже чув, як за сусідніми столами вимогливо постукують кухлі, відчував, як починає лютитися за шинквасом засмикана мати... Але відійти ніяк не міг. Цей відвідувач натякнув йому щодо роботи, а робота – інакша, не ця – була Варановою мрією от уже місяць, із самого початку сезону.

Була обідня година. Моряки, майстри, кравчині й пралі, торговці, слуги – весь робітний і гулящий народ, що звичайно роїться навколо грошовитих мандрівників, хотів попоїсти й випити, отож Варан мав крутитися, мов гвинт.

Як він крутився уже цілий місяць.

Усі знають: хто не працює в сезон, той у міжсезоння мокне й голодує. Але коли світ довкола міняється так різко, людина, особливо молода, не може бути як колись. Найжадібніший скнара стає хоч трохи, але марнотратним, і найжилавіший трудар хоч трохи, – але таки лежебокою. Варана нудило від тарілок і підносів, йому хотілося гуляти по скелях, стрибати в сине море з білих каменів, гратися з рибами, рахувати ночами зірки...

Батько й мати відкрили харчівню в одній з вуличок поблизу порту. Змурували пічку, натягнули накриття, розставили столи й стільці, випозичені з чийогось «верхнього» дому (горні, особливо неможливі, теж хотіли заробити в сезон: здавали в найми будинки й житлові печери, переселялися в так звані літні резиденції, а насправді в шатра й намети). Місце виявилось вдалим: столи в харчівні не порожніли ніколи. Щодня ціни помалу росли, і це нікого не лякало: на Кругле Ікло прибували все нові й нові гаманці, готові пролитися золотим дощем. Батько стояв коло пічки, мати й Варан прислужували, малеча торгувала витребеньками з мушель тут-таки, на крихітному риночку. Хто працював у сезон – у міжсезоння дорівнюється до князя.

- Скільки, ти сказав, тобі років?

- Сімнадцять.

- Плаваєш?

- Мов риба.

- Звірів боїшся?

- Ні... Яких звірів?

- Серпантер. Бачив коли-небудь?

- А, змійсів... Бачив. Минулого сезону один хлопець дав покататися.

Мати коло шинквасу робила страшні очі й подавала таємні знаки. Відвідач витягнув із нагрудної кишені тонку замшеву хустинку. Промокнув кутики рота:

- Варан, значить, син Загора-Одноока... до речі, чому він одноокий, у нього наче обидва ока де треба?

- Прізвисько.

- А-а... Сподівайся, Варане, доброї роботи. Відповідальної. Мені абихто не годиться, я про тебе розпитаю серед тутешніх піддонців, розвідаю... Добре, біжи. Згодом договоримо.

Поки Варан, обкладений лайкою, нагодував тих, хто заждався, притягнув пива новоприбулим і прибрав з опустілих столів, таємничого відвідача і слід пропав. Батько піймав Варана за кухонною перегородкою - і мовчки дав потиличника, аж каганці в очах засвітилися.

* * *

У міжсезоння вгорі нема нічого, крім розпеченого каміння. Усе ховається в розщелини - і звірі, і птахи, і люди. А хитрі рослини, ктотуси та шиполисти, сидять у вузьких щілинках, де не сховається й краплинка води. Голий берег; а варто початися сезону - вистрілюють, мов з арбалета, м'ясисті зелені пагони, розкриваються, наче парасольки, обростають листям, колючками, біло-рожевими квітками, вдягають берег у тінь, і ні горні, ні піддонці не можуть упізнати своє Кругле Ікло. Бабки завбільшки з добрячу сковорідку кружляють над суцвіттями, над водою, над пістрявими купальнями. Купальні ліпляться до скелі й одна до одної, не залишаючи вільного місця: униз, під пінну крайку прибою, ведуть дерев'яні сходи, мармурові сходи, мотузяні драбинки, глиняні східці; де-не-де насипають на глину дрібні камінці, або негострі мушлі, або пісок.

Що робив би князь круглоіклівський, якби не сезон? Якби з милості природи суворий острів не перетворювався упродовж трьох місяців на медове царство тепла й світла, насолоди й розкошів? Слава Імператору та райдужним грошам його - море спокійне, над ним ходять крилаті патрулі, і маєтне шляхетство

з усього відкритого світу приїздить на Кругле Ікло, щоб зазнати щастя й залишити тут грошенята...

Варан сидів на причальній дошці. На тій самій, добре знайомій, на яку багато разів насаджував батьківський гвинт. Море похитувалося під босими ногами, майже сягаючи натруджених підшов. У морі відбивалися зірки.

Сьогодні ввечері батько кричав на нього. Батько боявся, що всміхнений відвідач хоче забрати Варана до веселого дому, одного з небагатьох, що розцвітали в сезон по всьому Іклу.

- Ти знаєш, як він про тебе розпитував? «Оцей гарненький!»! Посмій тільки мені від харчевні на крок відійти...

- Він нічого такого не хоче! У нього змійси, ці... серпантери!

- Щоб відвести очі тобі, не тільки змійси - крилами будуть... Тільки посмій мені ще раз із ним побалакати. Шкуру спушу до колін... І мовчи!

Варан розумів батька і тому навіть не ображався. Веселий дім у піддонні - пострах; он у Торочків приманили дочку в минулий сезон - так і пропала дівка. Кажуть, лишилася служити якомусь горні, а може, вояків у міжсезоння розважає...

Нема для Варана іншої роботи. Майнула риб'ячим хвостом, і по всьому. Так завжди буває - довгі місяці ждеш сезону, а прийде він - і хочеться, щоб скоріше скінчився. Несила. У вухах крик, дзенькіт посуду, п'яні співи; очі злипаються. Усю ніч гуляв би, купався, пірнав... Але сил не стало. Завтра на світанку вставати.

Порт не спав і вночі. Там щось стукало, скрипіло, впівголоса сварилося; на рейді стояли кораблі, сягали зір голими щоглами. Варан нарахував одинадцять величезних суден, а ще ж ховаються за мисом... І на кожному, окрім шляхти, челяді ще цілий виводок, усі грошовиті, усі ласі на розваги й щедрі на плату...

Он парочка в сусідній купальні. Приїжджі - у парубка руки голі, у дівчини пелена непристойно коротка, ледве до колін. Цілюються, не бачать Варана. Кінець кінцем відлипнувши одне від одного, кидають у море монетки - спершу вона, а тоді він.

Варан осміхнувся в темряві. Восени монетками засипані вулиці й дахи; котрі Імператорські - додадуться до прибутків. Із решти роблять прикраси, іграшки, грузила й блешні.

А скільки загублених за сезон брязкалець знаходиться потому в стічних канавах! Каблучки, шпильки й гребінці, шкіряні купальні сандалі, ланцюжки, ганчір'я...

І потопельники, щоправда, теж трапляються. За сезон не буває так, щоб ніхто не втопився - сп'яну або через нещасливе кохання. І лежить до осені на чиемусь полі такий невдаха, чекає, поки засмолять у мішок і пустять на дно тепер уже остаточно...

Варан зітхнув і, як був, в одязі, без сплеску зіслизнув уводу.

Пойняло до самої маківки. Тепло, неначе купаєшся в кричайчинім молоці. Дна немає – унизу, на страшній глибині, батьківський дім і гвинтовий майданчик. А коли спустити обличчя у воду й розмахувати руками – розлітаються іскри, плавучі зірочки, душі забутих риб...

Море дихало. Поряд, у порту, скрипіло й постукувало; жодного тривожного звуку не розляглося над водою – але Варан здригнувся й підняв голову.

На березі купальні, де хвилину тому цілувалася парочка, відбувалося тепер беззвучне борюкання.

Комусь тепер закривали рота, комусь накидали на голову мішок; що більше безумів сезон, то більше роботи було імператорському патрулю. А з двома голубками, здається, все скінчено – знайде їх хтось восени на даху порослого водоростями будинку... А може, і не знайде, якщо течія...

– Варто! Сюди! – несамовито заверещав Варан, його вереск перекрив звуки порту, полетів над водою, розбився об скелі, може, ніким не почутий, а може, і почутий. – Варто! Гвалт! Грабують! Убивають! Сюди!

Угорі, у заростях ктотусів, забрязкали залізом по залізу. У порту замовкнув скрип і за мить ударив дзвін.

Борюкання на березі стихло. Не розбираючи, хто переміг і хто живий, Варан набрав якнайбільше повітря й пірнув так глибоко, що запищало в правому вусі.

Добре хоч одяг не кинув на березі. За одягом потім його вмить вистежили б.

* * *

Нічого нікому не сказав – навіть батькові. Ходив від столу до столу, як медуза в глибинних водах, плував креветки з сиром, а пиво з паличками для чистки зубів, аж у дверях став усміхнений пан, що цікавився Вараном.

З-за шинквасу враз вийшов батько, погойдуючи кулаками, мов сталевими грузилами.

Усміхнений пан охоче наткнувся на його підозріливий погляд:

– До вас, хазяїне, до вас особисто... Поговорити треба. Маєте хвилинку?

* * *

Світло йшло знизу, з-під води. Зовні світило сонце, забивалось у широку печеру, мов солодке пиво в роззявлений рот. Просотувалося крізь підводні ґрати: вихід у море був глибоко перекритий. Хазяїн не хотів, щоб старі змійсихи пішли прогулятися й ненароком утрапили в чийсь пожадливу пащу.

А змісихи були дуже, дуже старі. Щоправда, визначити це міг не кожен – позначався чудовий корм і турботливе ставлення. Вицвіла тьмяна луска ховалася під срібними пластинками, під накладними самоцвітами, та й порода давалася взнаки – в обох змісих збереглися гонориста постава, обидві виблискували очима й роздували ніздрі, так що Варану довелося подолати певну ніяковість, перш ніж підійти до них.

– Тут у нас стійло, – сказала Ніла. – У ніші – скребки, щітки, всіляке причандалля, все в ідеальному порядку, між іншим. Узяв скребок – поклади на місце... Ось так. Чистити треба перед кожним виїздом і на ніч. Годувати – двічі на день, уранці й увечері, і пильнуй, щоб вони не переїдали. Коли котра нагидить – бери сіточку, лайно підбирай і обережно от сюди, у кошик, щоб вода в стійлі не мутилася. А тоді кошик – нагору. Затямив?

Ніла була старша за Варана на рік і держалася, мов господиня. Колись він бачив її на осіннім ярмаркові – вона була з Маленької, донька рудокопа й однієї з компаньйонки княгині, незаконнонароджена, але самовпевнена й багата. Мати, із ганьби заславши її в піддоння, не забула маляти й не покинула – балувала то грішми, то мішком сушняку, то обновою. Ніла мала себе за горні, у сезон носила сорочку без рукавів і штани, зачочені до колін, розшиті кольоровими камінцями, яких на Маленькій сила-силенна, і працювала, як виявилось, вершницею на змісехах – супроводжувала багатих і шляхетних гостей у поїздках верхи по лабіринту підводних печер.

Варан, домовляючись про роботу з хазяїном, наївно гадав, що буде гуляти морем верхи, а не вивалювати сачком лайно. Ніла розчарувала його вправно й безжально:

– Сідлати – не здумай, подряпаеш луску – потім не розплатишся. Сідати верхи – боронь тебе Імператор. Спатимеш тут-таки, у гамаку. Вони вночі сичати починають, то треба з ними вголос розмовляти, заспокоювати. Та, що зеленкуватіша, зветься Журба, а та, що чорніша, – Туга...

– А чому в них імена такі сумні? – спитав Варан.

– Тому що так назвали, – відрубала Ніла. – Он, дивися, Туга насрала, бери сачок і покажи, чого ти вартий...

Темне волосся лежало в Нілі на плечах. Самоцвіти на штанах спалахували, мов краплі води під сонцем. Очі часто кліпали й мружилися, хоча тут, у гроті, було не так багато світла; очі сльозилися. Пихата дівка напевно потребувала окулярів із прокопченими скельцями – але вона, гордячись кров'ю горні, воліла мучитися, мружитися й утирати сльози.

Змісихи дивились на Варана з царською гидливістю – неначе це Варан напаскудив у прозору воду, а ім, шляхетним створінням, тепер доводиться прибирати.

– Вони не кусаються?

– Вони їдять лише рибу, але якщо ти їх розлютиш – можуть і хапнути, просто для науки. Особливо Туга – вона підступна. До хвоста її близько не підходь – як копне, так і потонеш. Вона в охороні служила все життя, варта на ній

Маленьку об'їжджала... контрабандистів біла, а піратів перетопила чоловік сто. Отак хвостом по голові - і привіт. Цього їх іще в яйці навчають.

Варан низько нахилився, тримаючись за поруччя, намагаючись виловити сачком грудку змійсового лайна:

- У Маленької, мабуть, за сто років сто піратів набереться.

- Це у вас на березі піратів не набереться, бо ж не репс ваш красти? А в нас родовища. У нас режим має бути.

Варану нарешті вдалося. Випорожнивши сачок у кошик для покиді, щільно закрив покришкою. Сів на камінну приступку, спустив ноги в осяйну воду:

- А Журба скільки піратів убила? Тисячу?

- Журба воза тягала весь вік, - сухо відмовила Ніла. - У шахтах. Каміння на ній возили, сіль... Тепер відпочиває.

Смарагдова Журба високо витягла ший, повела рогатою головою, ледь чутно засичала, наче потверджуючи: заслужила. Туга вдарила хвостом так, що хвиля прокотилася по всьому гроту. Варан мимоволі відсунувся:

- Оце так.

- Не подобається - то сидів би собі в харчівні.

- А ти звідки знаєш, де я працював?

- Велика таємниця... Я тебе бачила. Місце помітне.

- І хлопець показний, - сказали згори. По гвинтових сходах, вирубаних у скелі, спустився хазяїн у костюмі для верхової їзди. Туга й Журба похжавішали, забили хвостами, закрутились по гроту, зробивши в осерді його невеличку вирву. - Сідлай, Нілко. Гості прибули.

Варан, не випускаючи з рук сачка, дивився, як Ніла квапливо вдягає сідло спершу на спину Тузі, тоді Журбі (обидві змійсихи охоче підставили спину). Далі, не дивлячись на Варана, Ніла відштовхнулася від камінної приступки - і без розгону перелетіла Тузі на спину; хазяїн обережно вгніздився на спині в Журби.

- Ну, Варасю, нас до вечора не буде. Усе тут прибери, кошик винеси й можеш перепочити трошки. Тобі сьогодні ночувати тут, пам'ятай!

Варан похапцем кивнув.

- Пішла! - крикнула Ніла, і її голос заметлявся по гроту.

Туга вдарила хвостом, Ніла нахилилася, розіп'явшись на чорній лусці. Наступної миті змійсиха пірнула, пішла в тунель під скелею, несучи з собою вершницю. Варан перевів дух.

- За нею, - неголосно наказав хазяїн, і Журба пірнула також. Варан лишився сам; хвилювалася підсвічена сонцем вода, згори прозора, знизу застигла, спресована в непроглядний донний морок.

* * *

- Серпантери. Ну, знаєш, їх у народі змійсами прозивають. Два здоровенних страховища, один зелений, другий майже чорний. Роги - отакенні. Зуби - отакенні. Хвостом спеціально навчені бити в тім'я. Дуже небезпечна робота. За це й платять.

Варан сидів за столиком батьківської харчівні, а Кешко, чотирнадцятирічний хлопець, якого батьки найняли замість Варана, стояв навпроти з підносом і дивився з захопленням і заздрістю.

- Шляхта всіляка приходять на них повітрішатись, хто відчайдушніший - то й покатається. У скелі, знаєш, ходів - аж до Шуу. І під водою, і над водою, а е зовсім сухі...

- А як же змійси по сухому ходять? - спитав Кешко.

- Змійси взагалі не ходять, - гостро зауважив Варан. - Вони плавають... Не маю часу, - і він побряжчав монетками в шкіряній калитці. - У мене ще нічна варта сьогодні.

До нічної варти лишалося ще декілька годин, але Варану набридло брехати. Він попрощався з матір'ю, потріпав по загривку малих і швидкою ходою людини, якій ніколитися, подався до берега - купатися.

- Гей, хлопче!

Варан далі йшов. Хіба мало хлопців ходить по вулицях у сезон; зупинився, коли дорогу перепинили двоє. Один - ровесник, низькорослий і смаглявий, але на вигляд явно не горні. Другий - дорослий, і з одного погляду на нього Варанові стало страшно.

- Чого не озирнешся, коли гукають? - почав молодий.

- А звідки мені знати, що то мене? - огризнувся Варан.

- Ходімо. Маємо діло.

- Я спішу.

- На дно встигнеш, - краєчком рота завважив дорослий. - Ходімо... поспішайло.

У нього були вигорілі світлі брови - і байдужий, мов зашморг, погляд убивці.

Батькова харчівня лишилася далеко позаду. Примітне місце... І хлопець показний... На вулиці повно народу, але ж не втечеш. Патруля поблизу нема, а

коли й був би – нічого не встигнеш пояснити. Не такий уже й скарб парубок-піддонець, щоб через нього гостей тривожити..

– Що вам треба?

– Там розповімо, – сказав світлобровий уже з роздратуванням. – Ну що, підеш доброхить – чи зразу мішок на тебе?

Далеко, на материку, про який розповідали Варану плотогони, людина може втекти й загубитися. А з Круглого Ікла тікати нема куди.

Варана привели в бухту, запруджену купальнями, як святковий стіл – склянками. У купальнях – простих і обертових, і з фонтанами – бавилися, не зважаючи ні на що, пещені заморські гості. Плавали майже голяка, без страху підставляли шкіру сонцю, пірнали з вишок і котилися по дерев'яних жолобах на ковзких килимках. іли й пили тут-таки, у плавучих харчівнях; Варанові стало страх як жаль себе. Люди живуть і люблять життя, а він, Варан, можливо, бачить небо востаннє. За що?!

– Сідай у човен, – сказав розбійник, як і до того, кутиком рота. У тому, що це саме розбійник, годі було сумніватися.

У човні вже сидів іще один, плечистий, зовсім лисий. І поряд з ним, скулившись і обхопивши живіт, – Варанів знайомиць, молодий рибалка Гелько, що в сезон носив по купальнях равликів.

Смаглявий підліток відштовхнув човен від причалу. Лишився на березі. Швидко попростував геть.

– Ви, обидва, – лисий розбійник кивнув Варанові й Гелькові. – Веріться веслувати, і щоб не ухилялись!

Веслували мовчки. Лисий кермував, світлобровий сидів на носі. Варан, повернутий лицем до керма, дивився, як віддаляється берег, як лисий скручує собі трубочку дорогошого заморського тютюну, як із задоволенням затагується.. Поминули чийсь ковчег, потворний і кособокий проти справжніх морських кораблів. Поминули команду риболовів, що тягнули одну сіль трьома великими педальними човнами. Ніхто не дивився на спрямований в море човен – двоє чоловіків і двоє парубків, ідуть, очевидно, на вечірні лови..

Той, що сидів на носі, узявся насвистувати.

– Заткни пельку, – сказав лисий. – Прикмета погана.

– Іди до ІПуу зі своїми прикметами.

– Сам іди. Я попереджав..

І знову мовчання.

Коли берег, кораблі й ковчеги, рибалки й купальні лишилися далеко позаду, лисий звелів сушити весла. Варан і Гелько – у того від страху нестерпно болів живіт – сиділи поруч, лицем до лисого, з білобровим за спиною. Варан усе поривався обернутися.

- Не крути головою.. - кинув лисий. - Хто з вас, поганців, ночами купатися любить?

Варан і Гелько мовчали.

- У мене ночами робота, - тихо сказав нарешті Варан. - Змійсів охороняю.

- А ти?

Гелько стукав зубами.

- Нехай, - сказав лисий. - Ти, - він тицьнув пальцем у Гельку. - Давай волай щосили: «Варта! Гвалт! Грабують! Убивають! Сюди!»

Варан озирнувся. Докричатися хоч до кого-небудь, а тим більше до варти, тут не було жодного шансу.

- Не крути головою! - знову наказав лисий. - Повернешся ще раз - вухо відітну!

- Н-нащо волати? - сіпнувшись, спитав Гелько.

Лисий витягнув із-за халяви довгого ножа:

- Кричи, інакше риbam скормлю по шматочку.

- А-а! - загорлав Гелько дуже натурально. - У... убивають! Варта! Грабують! Сюди! Гвалтують!

Білобровий на носі уривчасто розсміявся:

- Гвалтують, кажеш? Мрійник...

- Він? - із сумнівом спитав лисий.

- Не я! - узявся впрохувати Гелько.

- Тепер ти волай, - лисий указав ножом Варану в груди. - Тільки гучно. Як можеш.

- Ва-арта! - протяжним басом ревнув Варан. - Убивають! Грабу-ують!

Погляд світлобрового неприємно торкався спини.

- Не він, - промурмотів лисий радше собі, ніж спільнику. - Дурня це все.

- А по-моему, він придурюється.

- Котрий?

- Оцей гарненький. По-моему, він чужим голосом кричить. Підриж його, тоді своїм зацвірінькає.

- Хлопче, - лагідно сказав лисий. - Свій голос покажеш, а чи тобі дещо висмикнути доведеться?

- Ва-арта! - закричав Варан щосили. - Гва-алт!

І враз охрип.

- Не він, - із жалем сказав лисий. - Спаскудив ти діло.

- Ти спаскудив, а не я.

- Замовкни... У мене передчуття кепське.

- Іди ти до Шуу зі своїми передчуттями.

- Не той і не цей, і не вчорашній, себто хтось іще...

Сонце сходило з вечірнього пругу. Човен похитувався серед чистого моря. Кругле Ікло здавалося далеким і безнадійним, і нереальним, мов слід на воді. Варан уже багато разів стрибнув уперед і відкотився назад, роззброїв лисого, і збив за облавок світлобрового, і вихопив весло, і розбив лисому череп, і пірнув глибоко в море, пішов од човна уплав - багато чого зробив корисного й потрібного в думках і планах, добре розуміючи, що доживає останні хвилини, що краще вмерти борючись і що в Ніли дуже гарні, хоча й течиві, очі.

- Варто... - захрипів Гелько.

- Замовкни, - процідив лисий.

Гелько показував пальцем у небо:

- Варта... Патруль...

Лисий круто повернувся.

Над морем ішов, знижуючись трикутником, повітряний імператорський патруль на білих, наче камінь, криламах.

* * *

Ніла спала в гамаку. Звисало, вилізши з чарунок, сплутане темне волосся. Над водою горів каганець із олією, тьмяно освітлював величезні тіла посушлих зміїсих. Поблискували самоцвіти на старечій лусці.

Варан усівся прямо на камінь. Обхопив себе за плечі, силкуючись угамувати тремтіння. Безгучно просидів півгодини, перш ніж Ніла, без певної причини, прокинулася:

- Хто тут?!

Зануртувала вода. Нашорошено скинулися рогаті лускаті голови.

- Це я, - сказав Варан стиха.

Ніла довго мовчала. Змійсихи, заспокоївшись, знову занурилися у воду.

- Я сказала хазяїну, що замість тебе почергую. - Ніла закусила губу.

- Спасибі.

- Я їх почистила, нагодувала... Прибрала...

- Вибач.

- Де ти був?! - пошепки вигукнула Ніла.

Варан схрестив ноги, зіперся ліктями на коліна й почав розповідати.

- Значить, їх стратили, - сказала Ніла, коли він закінчив.

- їх просто повели до тюрми.

- їх стратять до світання. Закон сезону: підозри в грабуванні досить. Якщо тільки злапають у підозрілому місці за підозрілим заняттям - затягнуть у зашморг без суду.

- Але мене також узяли...

- Ти піддонець, а це інша річ. За тебе батько ручився, сусіди тебе знають. Ти весь на видноті... як і цей твій, Гелько. А ці двоє - чужі?

- Так.

- До світанку зависнуть.

Стало тихо. Потріскувала олія в каганці.

- А чому ти одразу не пішов до начальника варти? Не сказав, що бачив?

- Не бачив нічого... Хтось на когось напав. Оце і все.

- Треба було піти хоча б із цим.

- Треба було, треба було!.. - Варан ударив кулаками по колінах. - А тобі що?

- А що коли в них спільники лишилися, - не зважаючи на його прикрий тон, сказала Ніла. - Ти казав, ще був хлопець. А він хоч куди дівся?

- Не знаю.

Знову стало тихо.

- Нікуди не ходи, - по-діловому серйозно звеліла Ніла. - Сиди тут. Хоч Туга й підступна, але своїх не дасть скривдити. Сиди тут, а я дізнаюсь, -

вона незграбно вилізла з гамака. На ній були все та ж сорочка й усе ті ж штани з самоцвітами, Варан мимохідь подумав, як незручно в них спати.

- Куди ти підеш?

- Не сирота, слава Імператору, - Ніла жорстко усміхнулась. - До кого треба, до того й піду... А ти носа надвір не показуй!

І недбало зібравши волосся, почалапала вгору по гвинтових сходах.

* * *

Варан заснув на світанку, і снились йому крилами. Уві сні він тицявся лицем у жорстке біле пір'я, а прокинувшись, виявив, що на щоці відбилася гамакова сітка і що Журба з Тугою нетерпляче кружляють по гроту - бажають снідати.

Він нагодував змісих і вперше почистив, увесь при цьому вимокнувши й закалявшись. Потім узявся за сачок для виловлювання випорожнень; як на зло, саме в цей час нагодилася Ніла.

На ній була спідниця до п'ят і блуза з короткими, за модою горні, рукавами. Гладенька висока зачіска робила наізницю на змійсах старшою, величнішою і суворішою. Варан навіть розгубився - казати до неї, як і перше, «ти»? Чи все-таки «ви»?

- Значить, так, - сказала Ніла, всідаючись на край кам'яної приступки. - Ті, котрих грабували, залишилися живі - це ти їх, між іншим, урятував - і подали князеві скаргу. Начальник варти посилив сторожу і навісив повітряні патрулі. Після того як патруль зняв з човна двох підозрілих зі зброєю, прочесали весь острів і схопили п'ятдесят шість людей. П'ятнадцятьох сьогодні звільнять. Решту вже повісили.

- Що?!

- Закон сезону. - Ніла провела по обличчю рукою, наче прибираючи павутиння. - Якщо князь не зупинить грабежі - в міжсезоння всі будуть голодні: і піддонці, і горні також. Є два особливо тяжкі злочини: грабіж і фальшування імператорських грошей. Потім іде шахрайство, але це вже не так страшно, за нього принаймні не засуджують... Що ти так збліднув? Гарна новина: того парубка, чорнявого, який на тебе навів, схопили й стратили разом з рештою. Тобі нічого не загрожує, можеш залишатись, можеш іти...

Вона відвернулася. Нараз Варан побачив, що вона ладна заплакати. Ледве стримується. Смертельно втомилася. І чомусь ображена.

- Ніл о, - він підійшов ближче. - Дякую...

- Ти можеш іти. Ніхто тебе не тримає.

- Чому ти мене женеш? Чи... мене що, звільнено після вчорашнього?

- Ні, тебе не звільнено.

- То чому?

Вона розридалася. Він стояв поряд, прагнучи її обійняти - і не зважаючи. Він був брудний і мокрий наскрізь. А вона була чиста і строга, попри сльози і шмарклі.

Справжня горні.

* * *

Печера то тягнулась тунелем, то ширилася, то роздвоювалась, а то розкидала навсібіч десятки щупалець, вузьких, іноді непрохідних. Деякі гроти були світлі - туди пробивалось крізь воду сонячне проміння. Інші - напівтемні, а в двох чи трьох панував такий морок, що доводилось цілком спускатися на зміїсих.

- Вони бачать у темряві?

- Вони знають дорогу...

Варан іхав на Журбі. Вона була покірлива, мов дровиняка, за командою «вперед» поспішала вперед. За командою «стій» негайно зупинялась. За командою «пірнай» занурювалась без вагань.

- Це тому, що вона працювала в шахтах. Адже там ще хитріші коридори, там у щілини просякати треба. А Туга - та в відкритому морі гуляла, їй печери не подобаються. Ну й характер, звісно, паскудний.

- А ти бувала в шахтах?

- Овва! Я там, можна сказати, виросла... Знаєш, там є такі повітряні кишеньки, де людина може жити навіть у сезон. Темно, холодно, але повітря досить, і їжі також, і води, коли її зі сталактитів злизувати. Був там один, так він залізні заготовки цупив і потім крамарям продавав, потай. Його піймали й хотіли судити, а він утік і сховався в шахтах. Там такі лабіринти - можна втікача сто років шукати, і не знайдеш... Ну, думали, прийде сезон, він сам вилізе. А він не виліз - боявся. А може, заблукав. Уже на друге міжсезоння вийшов - живий, тільки якийсь причинний. І судити його не стали - сам себе скарав... Уявляєш, над тобою каміння й вода, ціле громадище води... А ти сидиш поночі і навіть вогонь не розкладаєш, щоб він твоє повітря не жер. Нагорі сезон, а ти мов у Шуу в кишках... Він, до речі, все Шуу згадував відтоді. Може, бачив її. А може, просто здурів. Як ти думаєш?

- Я думаю, що Шуу живому бачити не можна.

- Я теж так думаю... Але ти не думай, що в шахтах погано. У шахтах насправді весело. Усе дзинчить, колеса крутяться, воду відсмоктують, зміїсихи робітні ходять туди-сюди... Там світло від вогнів. Стіни сяють, неначе в палаці, і невтямки - краплі чи самоцвіти. Там добре пісні співати. Усі співають. Там крихітне дівчисько пісню запищить - а здається, наче хор на різні голоси, і відлуння підспівує. Припливай до нас у міжсезоння.

- Та в мене ж своя робота є.

- А ти восени припливай, коли торги. Восени майже ніхто не працює, тільки продають і купують... Дивись, оце буде глибокий тунель, а за ним - грот-палата. Там гостей звичайно черепашками частують. Туго, вперед!

Туга вкрутилась у воду, пірнула майже вертикально вниз. Варан міг бачити, як вона мчить під водою, оповита, немов білим полум'ям, мільйонами дрібненьких бульбашок. Він ледве встигнув ухопити повітря, як Журба пірнула слідом.

Мазнула по лиці медуза, сахнулася геть величезна смугаста рибина. Вода потемніла; змісьиха довго протискалась крізь густий морок, так що у Варана неприємно закололо в грудях. Нарешті попереду мигнуло світло, райдужною плівочкою захилиталась поверхня, і Журба, велично вигнувши шию, прорвала її. Обтрусилася зі шкіри потоки і водоспади, покосилася на Варана з поблажливою зневагою, мовляв, як тобі, сухопутний черв'ячку?

Варан озирнувся.

Грот був найбільший з тих, що він бачив досі, - і, звісно, найкрасивіший. Сонце пробивалося в нього не тільки з-під води, але й згори, зі щілин у куполі. Сталактити тяглися до своїх віддзеркалень, утворюючи колонаду; вапняні патьоки були схожі на парадне драпування.

Ніла вже вибиралась по сходах кудись нагору; Туга, звикла перепочивати в «палаті», витягла шию по воді й сонно зітхнула.

- Іди сюди! - покликала Ніла. Варан плюхнув із сідла у воду, видерся на плаский камінь, обтрусився, як ситуха на березі. Полетіли бризки.

- Сюди! - голос Ніли долинав десь згори. - Піднімайся!

На сухій квадратовій площинці безладно валялись шкіряні подушки, жаровня з залишками вугілля й купа перламутрових скалок. Глек із-під вина тріснув і лежав тепер у маленькій червоній калюжці. Ніла витягла звідкись мітлу й совок:

- Хазяїну скажеш, у гроті прибрано. Тут вони такого, буває, накоять - змісьихи носом крутять...

Варан простягнув руку за мітлою. Ніла віддала не зразу. Була мить, коли вони стояли лицем до лица, у чотири руки держачись за гладенький держак. Ніла мовчала, нічого не пояснюючи. Очі її, вічно примружені, у півмороку нарешті розплющились, і кожна зіниця здавалася входом у шахту.

- Це гостьовий шлях, - сказала Ніла глухо, мовби стримуючи сльози. - Ми по ньому відвідувачів возимо. Він уздовж берега йде, по краю, тому світло. А коли повернути вглиб - там такі переходи... такі лабіринти... і там завжди темно.

- А ти любиш, коли темно? - спитав Варан, відчуваючи, як нагрівається в долонях злочасна мітла.

Ніла різко кивнула:

- Сонце пече. Не люблю.

А окуляри, хотів спитати Варан, але вчасно прикусив язика. Звиклі до яскравого світла горні не носять окулярів. А заморські гості - ті взагалі вважають, що затемнені скельця піддонців ховають брехню в очах, і пожадливість, і ще Шуузна-що. От чому хазяїну так сподобалось, що очі Варана звиклі до світла...

Ніла ждала чогось. Не спускала вимогливого погляду.

- Поїдьмо вглиб? - обережно запропонував Варан. Вона кивнула знову.

- А хазяїн?

- Хазяїн велів у гроті прибрати й дівчаток вигуляти. До вечора не шукатиме. - Вона нарешті випустила мітлу.

Варан, відвернувшись, швидко-швидко задзвенів розлущеними черепашками, заgrimів черепками. Ніла зібрала подушки й вичистила жаровню. Мовчки, не дивлячись одне на одного, вони склали сміття в мішок, прив'язали важкий камінь, підтягнули до виступу над водою, зіштовхнули; розійшлись по воді хвилі, піднялося декілька бульок. Комусь із наших буде на осінь вітаннечко, подумав Варан. Утім, восени й сміття на добре: загати зміцнити або ще щось...

Ніла тихенько свиснула. Змійсихи підняли рогаті голови, їхні опуклі очі блідо світилися зеленим.

Не турбуючи себе спуском по східцях, Ніла стрибнула у воду з краю скелі. Красиво, без сплеску, пірнула у воду, виринула прямо перед Тугою, ухопилася за повід:

- Годі хропти, стара! ідьмо!

Варан замружив очі і теж стрибнув. Вода здалася цупкою, мов шкура на барабані; Варан випірнув оглушений. Журба покосувала із презирством.

* * *

- Підожди, я зараз вогник запалю.

Варан почув торопкий стук кременя.

Нічого не було видно. Заплющені очі або розплющені - не мало значення. Темрява. Самоцвіти на лусці змійсих, смарагдові опуклі баньки, біле Нілине обличчя - у мороку все вмерло. Замість самоцвітів могло бути просто каміння, змійсихи могли бути сліпі, а Ніла могла бути потворною відьмою..

Варану стало страшно. Він уперше пожалів, що пішов за нею в надра гори, в лабіринт переходів. Хто вона така? Хто вона йому?

Зродився вогник. Із безвісті з'явилися Нілине лице і долоня з довгою тоненькою свічкою, поверхня води, тіні рогатих голів на довгих шиях.

- Злякався?

- Дзуськи.

- Я тут була давніше... Тут сухих каменів нема. Праворуч відкритий тунель, там іноді хазяїн особливо хоробрих гостей водить, зі смолоскипами... А прямо - дуже глибока кишеня. Я три рази пірнути намагалась, мало не втопилась... Не вийшло.

- А там? - Варан махнув рукою наліво.

- Там інший коридор, тунель, потім два гроти один за другим, потім розвилка. Якщо ліворуч повернути, то скоро вийдеш у таку печеру... Я там різні речі знаходила. Шовкова хустка плавала... Стара, уся майже в дірках, але з малюнком. Потім шматки корка... Потім із дерева така фігура, з двома головами. Принесла хазяїну, кажу, може, продати... А він каже: спали. А спалила іншу дровиняку, а фігуру сховала - вельми гарна. Потім тобі покажу.

- Це що, з двома головами гарна?

- Еге ж... Знаеш, у цих печерах скарби є. Точно є. Водю їх поволі вимиває... А є просто сховки. Горні в міжсезоння так їх лаштують, щоб у сезон, коли вода підніметься - не дістати. Кажуть, тут десь княжа скарбниця...

- А то князю більше нема де скарбницю зберігати.

- Не знаю... Шахраї, які в сезон промишляють, так просто гроші з Ікла не вивезуть - варта перевіряє. От вони й ховають. А потім, у міжсезоння, коли варта розлітається - вони приходять і виймають.

- А ти шукала?

- Ну звісно. Знайшла фігуру двоголову і ще один черевик на праву ногу з золотою набійкою. Він у шпарині застряг і тому не потонув. Із цієї набійки мені вдома перстеник викували...

Усе ще тримаючи свічку на долоні, вона торкнула ногою Тугу. Змісиха, ледве видна в темряві, рушила уздовж печери - дві хвили розкинулись, мов проділ на чорному волоссі. Журба без команди потягнулася вслід.

Ніла притримала змісиху поряд із глибокою, порослою водоростями щілиною. Варан здригнувся, але те, що здалось йому живим потворним тілом, було всього лише здоровезним ланцюгом, що звисав згори. Ланцюг позеленів, узявся черепашками; кожна ланка була завбільшки з блюдо.

Ніла обернулася:

- Тут горище.

- Що?

- Так називається - горище. Верхня печера. Суха. Хочеш подивитись?
- А хто ланець повісив?
- Може, моряки. А може, бандити. А може, варта... Він давно тут висить.
- Проіржавів?
- Сто літ висітиме - не проіржавіє... Боїшся, чи що?

Не чекаючи відповіді, Ніла затисла запалену свічку в зубах. Зісковзнула з сідла й ухопилася за нижню ланку. Підтягнулась. Ланцюг захитався, скреготнув, під склепінням печери розляглася шелестка луна. Застрибали тіні - наче не дівчина видиралася нагору, а багаторуке чудовисько.

Змійсиhi не стривожились. Туга витягнула шию і приплющила очі; не ризиковано, подумав Варан. Зовсім не страшно.

Згори падали краплі. Знову стало темно - Ніла зникла за навислим черевом скелі, і тільки мерхлі відблиски свідчили, що свічка в її зубах іще горить. Діждавши, поки ланцюг перестане смикатись, Варан ухопився за нижню ланку; ланцюг був холодний і порський. Гостра мушля враз подряпала мізинця.

- Давай сюди! - Варан побачив вогник просто над головою. - Тут сухо!

Тонка рука схопила його за плече, допомагаючи видертися. Варан твердо став на камені, сів на п'яти, витер руки об мокрі штани. Озирнувся.

Суха кишень, стеля низька, так що на повний зріст стати не можна. Камені несподівано гладенькі, вочевидь кимось колись обтесані. Дивний запах - не вогкості, не водоростей, а начеб деревної смоли. Приемний.

На стелі, теж гладкій, малюнки кіптявою. Не зрозуміло, чи то дитина бавилася, чи то таємні знаки.

- Гей, може, це карта? Де скарби сховано?
- Я шукала. - Ніла всміхалась, чомусь задоволена. - Нічого не виходить... Коли це й карта, то не про нас.
- А що хоч тут було?

- Сховище. Комора контрабандистів. Нора якого-небудь секретного мага... Не знаю. Усе це було давно. Відтоді, як я це місце три роки тому знайшла, сюди ніхто, крім мене, не приходить.

У кутку купою лежали сухі водорості. По-справжньому сухі; такими набивають матраци, і як солодко спати на них у міжсезоння, слухаючи, як мурмоче за вікном дощ..

У другому кутку, у кам'яній заглибині, знайшлася книга зі злиплими сторінками. Справжня паперова книга, точніше, колишня паперова, тому що

жовто-сіре цвіле місиво, на яке перетворились сторінки, не взяв би за папір жоден лахмітник.

- Може, тут були замовляння, - мрійливо сказала Ніла. - Ми б прочитали їх - і самі стали магами. А може, це просто прибутково-видаткова книга якого-небудь крамаря.

- Або щоденник капітана далекого плавання.

- Або список кулінарних рецептів.

- Ну тебе. - Варан невпевнено розсміявся. - До речі, якби ми прочитали замовляння, то магами не стали б. Швидше за все, у нас просто роздвоїлись би язика, або вискочило сліпе око на потилиці, або щось іще. Магами народжуються.

- Я знаю.

Ніла поставила свічку на жорстку зморшкувату оправу. Варан побачив, що тоненький стрижень догорів уже до половини.

- Гей... нам світла вистачить?

- У мене ще є... І потім... Навіщо нам світло?

Варан підняв очі. Ніла дивилася на нього без усмішки.

* * *

Змісихи знайшлися за звуком - Туга тихо засичала, відповідаючи на Нілін поклик. Журба форкнула. У повній темряві, напوماцки, Варан видерся в сідло.

Його трусило. Журба, яка не любила нервових, мляво спробувала скинути вершника.

Туга пливла попереду. Шелест води відбивався від стін, від склепінчастої стелі, світ навколо здавався опуклим, як тепла хмара. Змісихи пам'ятали дорогу назад; коли Туга пірнула, Варан почув приглушений сплеск і встиг набрати повітря.

Журба несла його крізь темряву, крізь густу масу води. Що тепер буде, думав Варан, зажмуривши очі. Як я зможу далі жити... без Ніли - ніяк. Треба одружитись із нею, от що треба зробити. Він, Варан, ще молодий, але одружитися все одно можна. Батько зрозуміє.

Журба випірнула. Варан струснув воду з волосся й розплющив очі.

Морок перетворився на півтемряву. Крізь воду пробивалося далеке світло. Ніла сиділа на спині Туги. Дивилась на Варана через плече; він уперше побачив її. Уперше в житті.

- Вийдеш за мене заміж? - гукнув похапки, мов боячись, що вона дасть драла.

Ніла мовчала. Мокре волосся прилипло до голови й здавалося блискучим шоломом.

- Це я сказала хазяїну, щоб він тебе найняв, - призналась, дивлячись ув очі.

- Вийдеш за мене?

- Якщо хазяїн дізнається, що було, він тебе звільнить...

- Вийдеш?

Ніла зажмурилась. І так, не розплющуючись, кивнула.

* * *

А сезон був у розпалі.

Кожен день із-за моря прибували кораблі. Прилітали вершники і повітряні повозки, і надуті вогнем розписні кулі. Здоровезні, величні, білосніжні крилами походжали по причалах, як у міжсезоння, - звичайнісінькі кричайки. Усі палаци й хижки були зайняті приїжджими та їхніми слугами. Що день, то ціни росли. Коло вантажних пристаней щодень швартувались крамарі - переважно постачальники продуктів для гостей і корму для їхніх тварин.

На головній площі що два дні кого-небудь страчували. Частіше за все - за грабіж чи підозру в грабежі; а проте, нові мисливці за гаманцями прибували на Кругле Ікло щодня - у натовпах челяді. Тому грабіжників на темних вулицях не більшало й не меншало.

Іноді страчували за розповсюдження фальшивих грошей. Варановому батькові одного разу всучили підроблений папірчик з намальованою райдугою; батько одразу викликав сторожу, але шахрая так і не піймали.

- Щоб його Шуу відригнула! - гарячкував батько. - А якби я не помітив і купив на неї що-небудь? Мене б закували, так, чи що?

- Півреала, - заспокоювала його мати. - Прикро, але ж не кінець сезону!

Варан бачив батьків рідко. І щоразу не знаходив часу, щоб поговорити з батьком. Як тут приступитися? «Здоров, тату, я женюся»?

Вони з Нілою ніколи не говорили про любов, про весілля, про майбутнє життя. Вони розмовляли про змійсів, копальні, магів, зірки, видні тільки в сезон, про таємні письмена, про Імператора, підводні печери й коштовне каміння.

У ті рідкісні дні, коли охочі до прогулянок верхи не йшли суцільною лавою, Варан із Нілою вибирались на ринок. Нілу, як справжню горні, вічно тягнуло в ювелірні крамнички. Власники, як правило, її знали, дозволяли ввійти,

роздивитися товар, іноді й приміряти; Варан перше ніяковів, стояв на порозі, не зважуючись наблизитись до розкладених на оксамиті коштовностей. Потім осмілів.

А подивитися було на що. На високих столах розкладено грановані, оправлені в золото й срібло камені – але не кольорове каміннячко, якого повно на Маленькій і яке прикрашало Ніліні штани. Ні – ці були справжні, майже живі, із тих, що попадаються рудокопові один раз за все життя.

Такі камені бережуть власника, лікують його від головного болю, додають сили й подовжують життя. Кожен такий камінь має своє ім'я. Кажуть, що вони здатні злягатись і створювати собі подібних, але в це вже ні Варан, ані Ніла не вірили. Зате легко можна було переконатись, що всередині кожного каменя живе власний вогник – білий, голубий чи жовтий. Варан і Ніла годинами могли стояти біля рундука, споглядаючи, як мерехтять, стискаються й розширюються живі серця каменів.

При них купували прикраси вартістю в п'ятдесят, сто, тисячу реалів; Варан бачив, якими очима дивилась Ніла на молодих і старих аристократок, що ставали власницями скарбів.

– Ти все одно гарніша, – казав він переконано.

– Авжеж, – відповідала вона без найменшого збентеження. – І потім, де б мені це носити? У копальнях?

Вони йшли, і Варан вирішував подумки, що більше в ювелірні ряди – ніколи; однак минало кілька днів, вони з Нілою йшли на ринок, і від рядів із шовками, фруктами, дрібничками на пам'ять, залізними й дерев'яними речами знову наvertsались до ювелірів – майже проти власної волі.

У Ніли була улюблена цяцька – намисто з білими й голубими камінцями. Варан знав, що кожна прогулянка на ринок неодмінно закінчиться біля цього намиста; хазяїн лавки, із тутешніх, знав Ніліну матір і дозволяв дівчині брати прикрасу на долоню. Ніла стояла, зачаровано дивлячись на мерехтіння камінців; їхнє бліде світло відбивалось на її зосередженім обличчі.

Намисто коштувало порівняно недорого – сто реалів. Для Варана це був заробіток за весь сезон – і то коли не купувати солодощів і вдовольнитись тільки найважливішим. У душі він, Варан, давно погодився віддати всі свої гроші за намисто – але що скаже батько? Невдалий початок для розмови про весілля; батько, чого доброго, розлютиться й відмовить, навіть не вислухавши. Навпаки – якщо Варан принесе в сім'ю чесно зароблені гроші, батько повірить, що він уже дорослий самостійний чоловік і цілком спроможний привести в дім дружину...

Прокляте намисто снілося Варану ночами. Йому снілося, як він приносить його Нілі. І які в неї, у Ніли, стають очі.

У щасливі дні, коли вони, вислизнувши від усіх, залізали на «горище» й обіймали одне одного на купі сухих водоростей, Варан, не тямлячись від щастя, присягався дістати намисто. У крайньому разі вкрати; Ніла закривала йому рот долонею:

- Дурненький... Тільки спробуй мені!

Він замовкав, але од наміру свого не відмовлявся.

Обов'язки Варана згодом значно розширились. Тепер він не тільки доглядав змісик і вилловлював сачком свіже лайно, але й проходжувався по ринку з табличкою «Прогулянка на серпантерах, недорого», проводжав одвідувачів до входу в підземні печери і, що найбільше хвилювало, іноді супроводжував їх на прогулянці.

Якщо поїздка мала бути зовсім легка, без пірнань і занурень, то двох одвідувачів саджали на двох змісик і Варан вів їх неквапно, помахуючи веслом у легкім човнику й віддаючи команди змісикам:

- Журба, пішла! Туга, придержи... Стояти, обидві!

Він скоро вивчив напам'ять усі слова, що були до вподоби відвідувачам, і натхненно розповідав про історію кожного грота, про скарби, що їх тут заховано повно-повнісінько, про лиховісні таємниці, більшість яких ніколи не буде розкрито. Розповідав, між іншим, і про змісиків на службі рудокопам, і про патрульних змісиків, і про те, що неприборкані зміси майже так само небезпечні, як донний дракон, прозваний у просторіччі Утробою. Відвідувачі слухали, дивувалися - і в кінці поїздки нерідко віддячували Варану монеткою. Він влаштував у розколині власну маленьку схованку, але цих грошей не вистачало не те що на намисто - на один маленький камінець.

Якщо відвідувач вимагав чогось вибагливішого й цікавішого, Варан садив його на покірну Журбу, а сам залівав на спину Тузі. Вів тоді заплутаними переходами, оповідав про «самісіньке серце скелі», коли треба, пояснював супутнику, де й скільки належить пробути під водою. Як не дивно, багаті любителі темних підводних нір виявлялись не такими щедрими, як боязкі любителі спокійних прогулянок. Але Варан однаково коли-не-коли що-небудь діставав.

Ніла водила гостей частіше. По-перше, змісиких слухались її краще, по-друге, Варан для неї поступався.

У той пам'ятний день відвідувача - відвідувачку - мала вести знову-таки Ніла. Але відвідувачка виявилась малолітньою дочкою заморського аристократа, пихатою і вередливою. З'явившись у гостьовому гроті, вона перш за все оцінювально скинула оком на Нілу з голови до ніг.

- Оце так вирядилася, - сказала, дивлячись на розшиті камінцями Ніліні штани. - Ти що, усі свої статки на штани причепила, дівко? Тоді де ж олов'яні монетки?

Хазяїн заговорив із гостею поштиво, відвертаючи її увагу від Ніли; а та як стояла, так і вклякла, дивлячись у простір білими від люті очима.

- Не зважай, - видихнув Варан їй на вухо. - Шуу з нею..

- Я її не поведу, - так само пошепки відказала Ніла. - Варане, виручай..

Він мав до шмаркатої аристократки почуття не менш відразливе, ніж Ніла, - однак не міг не стати коханій до помочі.

- Я готовий, - сказав він хазяїну, і той миттєво все зрозумів і кивнув:

- По світлому колу. Малим ходом. Затямив?

Особистий слуга аристократки - круглощокий тип із заплилими жиром очима - підсадив її на спину Журбі так вправно, що панночка навіть не замочила сукні. Усівшись, вона перш за все вдарила зміїсику п'ятами; поступлива Журба повернула голову і засичала.

- Ваша милосте, - м'яко сказав хазяїн, - серпантери - злостиві й небезпечні тварини. У відповідь на ваш удар Журба може скинути вас у воду... Затягнути в глибочінь... Укусити... Я прошу вас - просто сидіть у сідлі, ваш провідник усе зробить сам.

- Якщо ця тварюка, - повідомила панянка з незрівнянною бундючністю в голосі, - насмілиться забризкати мені сукню - мій батько викупить її у вас для своєї шкуродерні... Зрозуміло?

Варан посмутнів, передчуваючи прикру поїздку. Туга під ним цілком поділяла його побоювання - нервово біла хвостом по воді, крутила рогаткою головою і знай облизувалася роздвоєним язиком.

- Уперед, - сказав Варан найспокійнішим голосом, на який тоді міг здобутись.

І вони рушили.

* * *

- У мого батька п'ять сотень рабів, на кожному золотий нашійник, до нашійника причеплено золотий дзвоник, і коли всі дзвоники одночасно дзеленчать - виходить акорд... У мене трое коней, ховрашок і своя крилама. У моїй кімнаті цілий рік цвітуть п'ять трояндових кущів. Ти коли-небудь бачив троянди?

- Так, - відповідав Варан, аби хоч що-небудь відповісти.

- А от і брешеш, не міг ти їх бачити. Ви тут живете серед води й каміння, істе рибу й нічого не бачите. А світ, між іншим, великий. Торік улітку ми з батьком іздили до країни вулканів. Ти знаєш, що таке вулкан?

- Ні.

- І ніколи не дізнаєшся, можеш бути певен... Ой, у мене вода в лівій туфельці.

- Але ж це водна прогулянка, ваша милосте. І потім... Спробуйте рівніше держатися в сідлі.

- Рівніше в сідлі? А ти знаєш, слуго, що я літаю верхи на крилах, а це таки важче, ніж хляпати на цих твоїх рептиліях... Мені обіцяно дива підводних печер. Ну й де ж тут дива?

Юна аристократка - на вигляд їй було років п'ятнадцять - промовила цю репліку в «камінному саду» - гроті, де відвідувачі звичайно роззиралися на всі боки, роззявивши роти в захваті. Знизу грот підсвічувало сонце, згори звисали «гілки» та «квіти» - білі вапнякові відкладення. Поблиски води танцювали на них, і здавалося, що «сад» живе, гойдається, дихає.

- Погляньте, - Варан підняв руку. - Он там, над нами...

- То й що? - Аристократка знизала плечима. - Якщо прогулянка не справдить моїх надій, хлопчику, мій батько придбає для шкуродерні не тільки серпантер, але й тебе, твого хазяїна, цю дівку в розцяцькованих штанах...

Вона відвернулася і знов ударила Журбу п'ятами. Змійсиха хльоснула по воді хвостом.

- Ти десь-інде був, окрім цього свого острівця? - спитала мерзотниця, не помічаючи ні обурення Журби, ані помутнілих Варанових очей.

- Ні.

- І не будеш, безперечно. Ти хоч живеш тут, наверху, - чи там, у вільгості, де тепер дно?

- Я піддонець, - сказав Варан крізь зуби.

- Оце так, - неухважливо вела аристократка. - А якщо я кину у воду монетку - ти зможеш її піймати?

Не дожидаячись відповіді, вона відкрила гаманець, причеплений до пояса, і кинула у воду монету - як устигнув завважити Варан, одну шосту реала. Монетка опускалася майже невидима, поки не потрапила в сонячний промінь і не замерхтіла, наче рибка.

- Що ж ти не стрибнув?

- Вона занадто швидко тоне, - признався Варан.

- І де вона тепер? Що, це правда, що під нами безодня?

- Ні. Під нами дно, тільки дуже-дуже глибоко. Монетка впаде на дно, і восени хтось її знайде.

- Слухай, слуго, - аристократка поглянула на нього уважніше, ніж доперва. - Ви зі своїм набродом підсунули мені казна-яку нудну прогулянку... Я згодна це подарувати вам, коли ти мене трошечки розважиш.

- Як?

- Я дуже люблю дивитись, як пірнають по різні речі. По монетки. Дивись, отут у мене третина реала... Лови!

Вона жбурнула монетку, і Варан стрибнув перш, ніж устигнув подумати.

Третина реала – світла монета і досить велика. Варан бачив, як вона занурюється, метушливо похитуючи круглими боками. Він пірнув сторч головою, за декілька ривків досягнув монетки – але не влучив, і вона вислизнула з долоні. Він шарпонувався глибше і тоді таки її піймав; стиснувши монетку в руці, він запізно второпав, як це мало. Третина реала – для того, щоб купити Нілі намисто, треба пірнати триста разів!

Йому захотілося розтулити руку, але він стримався.

Під водою було світліше, ніж у гроті. Варан бачив палаючу під сонцем поверхню ззовні, бачив черево скелі в зелених плямах водоростей, бачив тьмяну, мов натягнений риб'ячий пухир, поверхню грота всередині. Йому не хотілось повертатись до примхуватого розпеченого дівчиська, у чий владі йому належить пробути ще якнайменше годину. От якби він був рибою..

Він повернув голову – і побачив.

Маленька райдуга у воді. Світлий прямокутний папірець. Точніше, не папірець, а...

Вони не тонуть у воді й не спливають. Якщо їх притопити – так і будуть дрейфувати слідом за течіями. А в нетечі – нерухомо лежати, наче листочок зелені в рибному желе.

Скарби, сказав голос Ніли в голові. Тут повно скарбів, сховків... Княжа скарбниця... Схрони контрабандистів...

Варан рвонувся, боячись, що мана розвіється і грошовий папірець, що пливе в шарі води, виявиться всього лише сонячним зблиском. Кинувся, викинув уперед руку, схопив...

Пальці відчули цупку, м'яку, приемну на дотик тканину грошей. Варан розгорнув купюру, придивився...

Сто реалів! Сто реалів! Сто!

Він зрозумів, що йому не стає повітря. Що до поверхні ще плисти й плисти, а груди вже розриваються. Що він зараз потоне з грішми в руці...

Вирвавшись головою на поверхню, він довго кашляв, задихаючись, відчуваючи, як кров припливає до шік.

– Дістав? – нетерпляче питала аристократка. – Я вже думала, ти втопився... Дістав чи ні?

Варан, не маючи сили вимовити й слова, помотав головою.

– І це ті славетні норці! – протягнула аристократка, не ховаючи розчарування. – Мало не втопився, а все одно не дістав...

Варан кашляв. Сто реалів пекли гарячково стиснуту долоню. Раптом помітить, спитає: «Що там у тебе?»

Схопившись рукою за вуздечку Туги, він непомітно переклав гроші в кишеню штанів.

Решта подорожі минула, наче в мутній воді. Аристократка все чогось вимагала, на щось скаржилась, біла п'ятами бідну Журбу; змійсихи нервувалися все сильніше. А Варан, зовмерши в сідлі, бачив тільки одне: як він простягає ювеліру сто реалів. Не Ніліні очі, коли вона побачить подарунок, не перемигування вогників у білих і голубих каменях – а ювеліра, що дивиться на сто реалів у Варановій руці. Сивого, засмаглого горні з вицвілими бровами й записинами на лобі.

Обтяжлива прогулянка нарешті закінчилась. Аристократка затіяла суперечку з хазяїном, відмовляючись платити домовлену суму; Варан потихеньку прослизнув у грот із гамаком. Хотів зняти й викрутити мокрий одяг – але в останній момент злякався загубити або зіпсувати гроші. Його трусила остуда; сяк-так обтершись сухим ганчір'ям, він видерся нагору по вузькій драбині і, нікому нічого не кажучи, гайнув на базар.

* * *

– Де тебе носить?! – напустився хазяїн, коли він повернувся, задихаючись від бігу, притискаючи до грудей полотняний мішечок. – Хотів тебе з гостями відправити, довелось Нілу посилати... Де ти був?

– Ніла з гостями? – спитав Варан, усе ще притискаючи мішечок до грудей. – А коли... Коли вона повернеться?

– Та ти геть очманів, хлопче, – завважив хазяїн, уважно до нього приглядаючись. Уперше Варана не помічено ні в зухвалості, ні в нехтуванні обов'язками. – Що таке з тобою сталося?

Варан щасливо всміхнувся:

– Я... почекаю. Можна?

– Можна, – сказав хазяїн, геть спантеличений. – Хіба не можна?

Варан пройшов у грот, де звичайно держали змісих, і влігся в гамак, не відриваючи ношу від грудей.

Він скаже: «Це тобі». Ні, він скаже: «Це тобі мій весільний подарунок». Ні, він нічого не скаже, промовчить... Просто розв'яже поворозку на мішечку, і тоді вона побачить сама.

Може, в гроті надто темно? Попросити її піднятися на світло? Ні, вона не любить сонця... Тут, у печерах, її очам найвигідніше... А іскорки в глибині каменів палають так яскраво, що світяться навіть у цілковитій темряві... Так сказав ювелір...

Варан заплющив очі всього на хвилику. Аж тут з'явилася Ніла і стала поряд із гамаком. Він цупкіше стис полотняний мішечок і приготувався сказати давно придумані слова, але губи не розтулялись уві сні. Ніла, не збираючись чекати, взяла його за плечі й добряче трухнула.

Варан розплющив очі.

Вечірнє світло сонця з-під води згасало. Грот освітлювали смолоскипи. Незнайомий чоловік у сріблясто-чорній куртці вартового трусив Варана за плечі, поза його спиною стояли блідний хазяїн і ювелір.

- Підіймайся, - сказав вартовий майже привітно.

Варан кліпав не розуміючи - скінчився сон чи тільки починається.

- Я нічого... - почав був він і загнувся. Вартівник повернувся до ювеліра:

- Він?

Ювелір - підстаркуватий засмаглий горні з вицвілими бровами й залисинами на лобі - зробив рух птиці, що видзьобує зерно:

- Він.

- Ходімо до судді, - сказав вартівник Варанові.

- За що?!

- А ти не знаєш?

Вода в гроті закипіла. Показалась перше рогата голова Туги, а потім - Ніла з розпущеним по плечах мокрим волоссям.

Озирнула всіх, нічого не розуміючи. Зблідла - це було видно навіть при світлі смолоскипів. Міцніше схопилась за вуздечку; хотіла щось промовити, але хазяїн швидко махнув їй рукою, і слова стали Нілі в горлі.

- Не знаєш? - повторив вартовий і взяв із зацікавлених рук Варана полотняний мішок. Розв'язав поворозку, витрусив на долоню намисто; замерехтіли в півмороку сині й білі камінці.

Шумно зітхнула Туга. Ніла не зронила ні пари з вуст - недвижно сиділа в сідлі, дивлячись то на Варана, то на намисто, а то на вартового. По плечах її скрапувала вода.

- Я купив це, - до Варана повернулась певність. - Я не вкрав. Я заплатив.

- Таж гроші фальшиві, - глухо сказав ювелір. - Фальшива сотняга, хлопче.

* * *

Печера Справедливості, інакше В'язнична Кишка, мала один тільки вихід. Судді й підсудні, присуджені на смерть розбійники й сам князь, якби він

схотів спуститись у Кишку в разі якої потреби, обов'язково мали пройти через лаву збройної варти, поминути шпичасті ворота й камінні двері, такі низькі, що входити в них доводилось ледве чи не навкарачки.

Плин людей, що їх поглинала й вивергала Кишка, не зменшувався ні вдень, ані вночі. Хто ніс скаргу, хто – вирок, а кого й вели на плаху. Сезон був у розпалі.

Варан ішов, супроводжуваний вартовим, через усе місто. Майже біля самих воріт Кишки, задихаючись від бігу, його наздогнав дивно блідий батько:

– Пожди! Служивий! Пожди, ходімо разом! Він же шмаркач...

Вартівник скинув на нього байдужим оком:

– Батько?

– Еге...

– Іди в канцелярію, пиши прохання.

– Мені до судді треба...

Вартівник, мов граючись, зняв із плеча піку-гарпун із зазубреним наконечником. Спрямував у груди Варановому батькові:

– Іди в канцелярію.

Батько подивився Варану в очі.

Мабуть, був ще шанс дременути. На вечірніх вулицях – натовпи, можна загубитися. Можна пірнути в яку-небудь крамничку й переждати переслідування. Можна пролізти вночі в порт, напроситись веслувати на судно, що йде за море, можна поїхати – й ніколи не вертатись. Ніколи більше не бачити берегів Круглого Ікла – і Нілу...

Варан стояв за спиною вартівника, ніким особливо не пильнований. Переступав з ноги на ногу, мовби вечірне тепле каміння палило босі ступні.

– Ходімо, – вартовий знову закинув піку на плече.

І Варан пішов.

В'язнична Кишка освічувалась олійними лампами. Звідкись дув протяг; подекують, що через вентиляційні щілини можна втекти. Варан чув таку помовку давним-давно, ще коли допомагав батькам у харчівні; двоє засмаглих опасистих моряків перешіптувались у кутку під наметом, а Варан протирав столи і все чув...

Протяг повівав по лиці студеним потічком.

Вартовий здав Варана з рук на руки судейському урядникові в потертому чорному балахоні. Той одвів його в низьку півкруглу печеру, де, розсівшись на гнилих підстилках, ждав вирішення своєї долі цілий виводок всякого

наброду – чоловік з п'ятнадцятеро, один страшніший за одного. Погойдувались серги в великих темно-брунатних вухах, позирали недобрі, нездорові очі; хтось лаявся, хтось хропів, хтось мовчки дивився в укриту патьоками стелю. Один охлялий і плішивий, на вигляд точно нетутешній, канючив і скиглив у кутку, розмазував брудні сльози по зморшкуватому обличчю: він, мовляв, ні в чім не винен, він жертва, просто жертва, зрозуміло вам?..

Його забрали першим.

Потім стали забирати одного за одним, іноді швидко, іноді з перервою в півгодини. Із зали суду ніхто не вертався.

– Пивця б, – мрійливо сказав голий по пояс, із круглим животом бородань, що сидів неподалік Варана. – Але ж не дадуть. На останніх просьбах, сволота, осядають. Зависну до світанку, хлопче, і ти зависнеш.. А пивця б хоч ковточок. Наостанок.

Варан одвернувся.

Бороданя забрали передостаннім, і Варан залишився в печері сам. Ганчір'я, гральні кості, скалки мушель із вишкрябаними на них голими красунями, розсипаний по долівці тютюн – усе добро, покинуте як непотріб, лишилося лежати на каменях, нагадуючи про тих, хто нещодавно був живий і ще не мертвий, але застигнув на порозі на кілька годин – до світання..

– Гей, – гукнув вартівник од дверей. – Хлопче! Іди..

І Варан пішов.

Урядник сидів за низьким столом, клишоногим – але, безсумнівно, дерев'яним. Урядник здавався втомленим; очі його запалились і недобре блищали. Свічки в ставниках згоріли більш як наполовину.

– Грабіж? – спитав утомлено.

Варан мовчав.

– Імення? – сказав урядник, дратуючись.

– Варан..

Урядник побіжно проглянув розкладені на столі мушлі. Вибрав одну; надів окуляри – не темні, як у піддонців, а зі світлими скляними лінзами. Зморщився, розбираючи чужі, напевно, записи.

– Шуузна-що таке, – сказав, раптово забувши про втому. – Ні, це Шуузна-що таке!

І повернувся до вартового на дверях, та ще й так різко, що ледь не скинув на підлогу ставник:

– Поклич Слимака, хутко!

- Його честь у такий час спить, - невпевнено припустив вартівник.

- Підними його! - підняв голос урядник. - Що він думає - з цією справою можна зволікати до світанку?!

До світанку, подумав Варан, і в нього ослабли коліна.

* * *

«Цим доводжу до його світлості Князя Кругл оіклівського, що п'ятдесят другого дня сезону триста п'ятнадцятого від возведення Імперії нешляхетний горні Тирк, що належить до цеху ювелірів острова Кругле Ікло, дістав сто реалів однією купюрою як сплату за намисто на п'ять синіх і п'ять білих камінців, причому платіж цей здійснив такий собі піддонець, громадянин того самого Круглого Ікла. Годину й п'ятнадцять хвилин по складанні угоди ювелір, наміряючись здійснити певні дрібні виплати, приніс купюру для обміну до Грошового Будинку. Службовець Будинку, нешляхетний горні Ребрик, з огляду на великий досвід, почувши недобре, поспішив пред'явити купюру на перевірку панові Імператорському магу Круглоіклівському. Пан Імператорський маг письмово засвідчив, що купюра на сто реалів - фальшива, виготовлена з досконалою майстерністю і на просте око достоту повторює справжню, а отже, становить загрозу для всіх чесних крамарів Круглого Ікла і підточує благоденство Імперії, про що він, пан Імператорський маг, поспішив повідомити особисто Імператорського головного скарбника. Піднята за тривою, розшукова служба вашої світлості здійснила розслідування й швидко з'ясувала ім'я молодого піддонця, що купив намисто. Виявилось, що певний час до того його затримувано в справі про грабежі, але за поручительством батька й громади звільнено. З огляду на особливу важливість справи прошу вашу світлість узятися до особистої участі в ній.

З найвищим шануванням - суддя і розслідувач Верон-Біломідій (Слимак)».

* * *

- Я звелю покликати ката, - урядник потер долоні, - і тоді ти заговориш інакше, шеня! Хто дав тобі гроші?

- Я знайшов їх у морі, - повторив Варан, дивлячись просто перед себе. - Я воджу відвідувачів... на змійсах...

- Кого ти куди водиш, ми знаємо! Хто дав тобі гроші? Ти маєш останній шанс уникнути диби. Хто?

- У мене є свідок, - сказав Варан, з натугою проштовхуючи слова крізь сухе горло. - Молода... пані, учора вона каталася на... вона кинула монету, я пірнув...

- Монету на сто реалів?

- Ні... Монету на третину реала... я пірнув і побачив, що гроші пливуть...

Урядник жовчно розсміявся:

- Гроші пливуть, ти тільки поглянь на нього! Годі, мені набридло це слухати, Васку, біжи по Шкуродера...

- Там є скарби, - уперто вів далі Варан. - Я подумав, що водою розмило чийсь потайник...

- Ага, чужий потайник! І ти нікому не показав, нікого ні про що не спитав, побіг купувати брязкальце?

- Так. - Варан відчував, що тоне, що поверхня води зникає, а груди вже рвуться зсередини. - Я давно хотів... намисто. Я хотів його подарувати нареченій. У мене є наречена...

- Як звати молоду пані? - спитав чоловік, що сидів у кутку за простим камінним столом. - Ту, що бачила, як ти знайшов гроші?

Варан наморщив лоба:

- Я... не знаю. Хазяїн, спитайте в хазяїна, він знає... він допоможе її знайти...

- Ми марнуємо час, Слимаку, - пробурмотів урядник, прикриваючи долонею запалені, блискучі, мов у пропасниці, очі.

Той, кого називали Слимаком, знизав плечима. Тяжко піднявся, вийшов у темний склепистий коридор; у глибині коридора мигтіли блідо-голубі вогники. Варану згадалися камінці на оксамиті - п'ять білих, п'ять синіх...

За спиною скрипнули двері. Варан обернувся; позаду, дуже близько, стояв старий із таким довгим волоссям, що воно сягало йому до пліч. Варан зроду не бачив, щоб чоловіки мали таке нескінченне волосся. Шкуродер, здригнувся Варан. У ту ж хвилю вартівники виструнчилися, а урядник похапцем встав із за дерев'яного столу:

- Ваша світлосте...

Довговолосий махнув рукою. Пройшов по залі широке коло, зупинився, помахав під носом в урядника знайомою сяйливою папірчинкою:

- За півреала! За півреала умільцям голову стинали. Намалюють райдугу на папірці, обіллять воском... Уночі на базарі втуляють простакам... А вдень, коли не сліпий - видно ж, що підробка... А цю я не відрізнив би! І тепер у руках держу - не йому віри... Сядь, Ховраше...

І, мов не здужаючи встояти на місці, його світлість князь Круглоіклівський накинув по залі ще два стрімких кола.

Варан бачив князя раз або двічі, та й то віддалеки; тоді на князеві був парадний головний убір і високий, розшитий золотом комір. І звісно ж, Варан не сподівався - та й не бажав ніколи - бачити князя так близько.

Сто реалів лежали на столі, випромінюючи осяйне світло. Варан сидів, боячись поворушитися. Князь, здається, зовсім його не помічав:

- Завтра поповзуть чутки... Купці відмовляться приймати купюри по сто реалів. Почнуться заворушення, паніка... Шахраї, що прибули до нас з усіх країв світу, неодмінно цим скористаються... Сьогодні в скарбниці нема жодної фальшивої купюри - а що буде завтра? Завтра Грошовий Будинок повалиться, мої любі, його знищать юрмища міняльників...

Він зненацька повернувся до Варана й уп'явся в нього впритул, і стало зрозуміло, що показна князева байдужість до Варанової персони - не більше ніж гра. Його світлість чудово знав, хто винен у всіх злигоднях Круглого Ікла; довге сиве волосся, здавалось, могло от-от стати сторч:

- Хто дав тобі сотку?

- Я знайшов її в морі!

- О-от, - князь знов одвернувся, начеб утративши до Варана інтерес. - Але ж наш пан маг уже дав знати своїм, у столицю... Імператорській скарбниці однієї оцієї голови, - він махнув рукою в бік Варана, - буде замало. Вона захоче мати вашу голову, розслідувачу Ховраше. І голову головного судді Біломідія... До речі, де Слимак?

Варан остаточно збайдужів до того, що відбувається.

Його голову пущено на брукт; його душі оголошено присуд. Він ніколи не побачить суцільних хмар, осяяних сонцем зверху, ніколи не побачить Нілу... Ніколи не пірне в тепле море. Ніколи не злічить зірок.

І зробилося байдуже.

* * *

Його не стали страчувати одразу. І навіть допитувати більше не стали. Відвели до крихітної кімнати з циновкою з сухих водоростей; опустившись на колючу підстилку, Варан згадав «горище» й Нілу, і від цього його байдужість змінилася на тугу.

Минув день, а може, два - адже сонця під землею не було, тільки олійна лампа. Варан лежав, дивлячись у темну стелю, і згадував кожний заворот, кожний грот, кожний поблиск на стелі підводних печер.

Годували стерпно. Хоча Варану їсти все одно не хотілося.

Третього дня - а може, другого? - його знову відвели до судейської печери, але не на оголошення присуду, а на зустріч із юною аристократкою, у чий кімнаті, коли вірити її словам, цілий рік цвітуть п'ять трояндових кущів.

Цього разу аристократка мала вигляд куди менш упевнений, її супроводжував батько - крижастий бородань у плащі з золотом оздобою на комірі й пелені.

- Я кидала йому монети, - казало дівча, дивлячись у підлогу. - Він пірнав. Я кинула шестинку, потім третинку. По третинку він стрибнув, але все одно не спіймав.

- Ви бачили його руки, коли він випірнув? - спитав дізнавач на прізвисько Слимак.

Дівча безпорадно озирнулось на батька:

- Він сказав, що не спіймав. Я ж не можу перевіряти...

- У руках у нього щось було?

- Я не бачила.

- Нічого незвичного в його поведінці ви не завважили?

Дівча трохи запишалось, у її голосі прорізались дотеперішні примхливі нотки:

- А я не знаю, яка поведінка в піддонців звична, а яка незвична... Я не дивилася на нього. Нема діла мені - роздивляйтесь на слуг.

- Я сховав руки за змійсихою, - сказав Варан. - Я одразу підплив до Туги і...

- Заткни пельку, - кинув Слимак, і Варан замовк.

- Ваша честь, - сказав батько дівчиська, і голос у нього виявився глибокий, мов В'язнична Кишка. - Мені здається, моя дочка достатньо допомогла правосуддю Круглого Ікла. Тепер дозвольте нам продовжити відпочинок, що його, втім, тепер безнадійно зіпсовано...

- Я прошу вас подарувати мені на цьому, - Слимак злегка вклонився, - і не сумніваюся, що князь Круглоіклівський щедро компенсує завдану вам шкоду... Ви можете бути вільні.

Вартівник одступився від дверей, даючи дорогу аристократові з донькою. Відходячи, дівчисько на хвильку озирнулось, щоб скинути на Варана зацікавлений погляд - але батько взяв її за плече і потягнув геть, двері зачинились, і вартівний став на своє місце.

- Місяць тому тебе схоплено зі злочинцями, - не дивлячись на Варана, сказав дізнавач Слимак. - їх стратили, тебе відпустили. Чому?

- Тому що я не злочинець. Громада Круглого Ікла за мене поручилася... Навпаки, я крикнув - «варта», і за це мене...

Слимак підняв голову, і під поглядом його Варан замовкнув.

- Громада, - з легким презирством промовив Слимак. - Громада й тепер за тебе стіною. Три прохання подали князеві... Чесний піддонець, мовляв, не може зрадити своїх, він шанує Імператора й сезон, грабежами й фальшуванням промишляють зайди... Усе правильно. Якби я робив фальшиві сотки - я б перш

за все пропускав би їх через руки таких от чесних піддонців, щоб зняти можливі підозри... А гроші - це гроші. Це дерево, сушник, надійне укриття в міжсезоння... Так?

- Я знайшов цю сотку в морі, - сказав Варан безнадійно.

- Вона там народилася? Вилупилася з ікринки?

Варан мовчав.

- Простіше за все було б повісити тебе сьогодні, - сказав Слимак, тяжко розмірковуючи. - Може, й для тебе краще... Але справа імператорська. Уже не зупиниш і нічого не зміниш. Свідків у тебе нема... Йолоп, коли ти насправді піймав сотку в морі - чому не показав нікому? Батькові? Матері? Тій самій нареченій?

Варан мовчав.

- Куди поткнуся - ти винен, - вів Слимак. - Можливо, ти на службі у фальшивомонетників, вони розкидають свої подаруночки твоїми руками і руками таких, як ти, непомітних і начеб чистих... Хоча, треба визнати, хлопчак із соткою в ювелірні - це неабияка штука... Може, ти таки мав її віддати батькові? Тобі доручали віддати її батькові, чи не так?

- Мені не доручали...

- Але ти винен. Якщо ти нікому не служиш - ти винен у тім, що привласнив чужі гроші легко... За законом Ікла знайдена річ трактується як належна колишньому власнику, поки не буде доведено його смерть, або переселення за море, або відмову від речі. А знайдені гроші, власник яких не з'явився, вважають придбанням громади, коли їх знайдено внизу, і власністю князя, коли їх знайдено нагорі...

- Я знайшов їх у морі. Не внизу. Не нагорі.

Слимак поглянув на Варана з цікавістю. Коротко зітхнув:

- Якби це були справжні гроші... але вони фальшиві. І тепер твою долю вирішую не я... і навіть не князь. Вирішувати твою долю буде імперський маг, можливо, він наполягатиме на тому, щоб доправити тебе на дізнання до столиці... можливо, стане допитувати сам. Помолися до Імператора, і заклич на допомогу весь свій талан, коли він у тебе є.

* * *

Лежачи на сухих водоростях, Варан намагався згадати все, що він знав про магів.

Вони сидять у підземеллі за довгим столом. Вони роблять імператорські гроші, печатки, вірчі грамоти. Під дерев'яними кріслами, обвившись навколо різьблених ніжок, лежать сховані від ока хвости... А раз на сім років хвіст відпадає, мов у ящірки...

Невже всі ці сім років маг не піднімається з крісла? Не спить? Не ходить у нужник?

Варан хитав у півсні головою. Та що за маячня його діймає. Зрозуміло ж, що маги зовсім не ходять у нужник. І напевне, не ідять... Не сплять із жінками...

Звідки вони беруться? Кажуть, магами народжуються... Де народжуються? Чому?

Варан ніколи не бачив імператорського мага на Круглому Іклі. Хоча багато разів дивився з-під долоні на вежу – найвище місце острова, камінний палець над княжим палацом. Балакали, що у вежі живе чарівник, якого прислав особисто Імператор. Казали, він дуже старий і ніколи не спускається донизу. Казали, ночами він стоїть на балконі, нюхає повітря і з одного запаху знає, хто через що шкодує і хто як завинив; правда, зовсім недавно батько казав, що мага, певніше, взагалі нема. Кругле Ікло – не така важлива провінція, щоб присилати сюди мага; у міжсезоння, коли чесно, Кругле Ікло взагалі нічого не варте – глушина несосвітена...

Але головний суддя Слимак сказав, що маг є. А Варан схилився, щоб вірити судді.

Завтра Варана поведуть у вежу. А звідти, напевно – до столиці на крилах. Варан усе життя мріяв про дві речі – політати на крилах і побувати в столиці. Тепер його бажання здійсняться – але не Імператор допоміг у цьому, а Шуу. Проклята Шуу, що підкинула Варанові п'янливі гроші в райдужному сяйві, проклята зваба, і він же спокусився...

Ранок був ззовні чи вечір, пам'ятала його Ніла чи вже забула – Варан спав, і йому снилася густа сітка, накинута оповесні на донні посіви – щоб не занесло течією.

* * *

Вежа, здаля тонка й крихка, зсередини повернулася сірою та похмурою черевиною. І начисто порожньою – у ній не було нічого, крім сходів. Сходи вилися вздовж стін спіраллю, усе вище й вище, а в просвітку між її витками гуляв вітер. Вітер шелестів і ревів, рвав поли одержі, куйовдив волосся.

Піднімались мовчки – його світлість князь попереду, потім дізнавач Слимак, далі Варан, котрого ніхто не зв'язував і не стеріг, але котрому не було куди подітись – хіба що зі сходів сторч головою, як у воду.

Його світлість став засапуватися вже на другій сотні приступок, тому йшли повільно, часто зупиняючись перепочити. Князь нюхав якісь травки, гучно зітхав, бурмотів під ніс; Слимак стояв, як статуя, в розвіваних вітром шатах. Тоді Варан чесно намагався усвідомити врочистість миті – він, дрібний піддонець, опинився в такому товаристві, у такому місці... Але священний трепет не брався. Князь був просто старий чоловік із незручним волоссям до пліч, задипіливий і нездоровий. Дізнавач Слимак був просто машина, щось на кшталт батьківського гвинта, добра машина в роботі. Не було врочистості і навіть переляку вже не було – тільки стома.

Постояли – знову пішли. Зробили майже повне коло. Князь закашлявся й зупинився. Вежа дихала; співав вітер, піднімався знизу струмись теплого повітря, і в цьому струмені летіло сухе сміття – листя, пір'я, трупички комах.

– Досить, – тяжко сказав князь. – Самі йдіть. Не помре пан чаклун, – його світлість придержав пальцем нервовий посмик щоки. – Повноваження, – він стягнув з укритих перснями пальців одну маленьку жовту каблучку, – пред'явиш.. Скажи – сам. Нехай. Усе сам.

Князь утулився спиною в кам'яну стіну, і повз нього по вузьких сходах пройшли перше Слимак, потім Варан. Зрівнявшись із князем, Варан почув кислий запах його віддиху.

Далі підйом пішов швидше. Князь стояв унизу і дивився, як вони здираються, закрут по закруту; потім князя не стало видно в сутіні.

Ближче до верхівки вежа загострювалась. Колодязь між витками сходів усе вужчав, вітер у ньому все гучнішав, а оглядові вікна попадалися все рідше. Нарешті Слимак спинився перед темними дверима.

– Борони нас Імператоре, – пробурмотів під носа й щось іще додав, чого Варан за стугоном вітру не розібрав.

Жовтий перстень, переданий Слимаку як вірчий документ, дзвякнув об мідну ручку. Ще й ще – три урочистих рази.

Слимак ждав одповіді; Варан раптом згадав, нащо він тут, згадав, що йому належить доправа до столиці, а тоді імператорський суд – і поглинутий допіру в'язничний сніданок затріпався в його животі, мов птаха, що прагне на волю.

Двері прочинились – саме настільки, щоб могла протиснутись нетовста людина. Слимак уступився, даючи Варанові пройти першим. Варан покрутив головою; Слимак узяв його за комір і пропхнув уперед, навстріч долі. Варан ступив за інерцією декілька кроків – і зупинився.

Магове мешкання за блиском своїм могло, мабуть, удовольнити самого Імператора. Підлога, стіни й навіть стеля були оббиті деревом, і не вузькими планочками – широчезними дошками, світлими й темними, жовтими, брунатними й майже чорними. Прожилки, по яких десятиліттями й століттями десь там, у фантастичних лісах, розтікались деревні соки, тепер створювали химерний, але явно осмислений візерунок. Варан стояв на одній нозі, боячись опустити другу, тому що підлога була мозаїчна – з різних деревних порід, і відшліфована до блиску, і тепла. Варан, якби міг – злетів би й зависнув у повітрі, аби не споганити коштовне дерево доторком босих, закаляних в'язничним брудом ніг..

– Князь Круглоіклівський через мою негідну особу вітає його мосць імператорського мага, – сказав Слимак, уклонившись увічливо, але без запобігання. – Ось злодій, про якого повідомлено.

Варан крутив головою і слабо всміхався, намагаючись спромогтися на думку. За дні, проведені у В'язничній Кишці, він звик уважати себе злочинцем; за

довгий шлях від підніжжя башти до її верхівки він звик уважати себе мерцем. Він готовий був до жаху цієї хвилини (поглянути в обличчя справжньому магу, вислухати присуд, дізнатися всю правду про майбутні знегоди), – проте, така прикрість, не почував нічого, крім ніяковості й тихого захвату. Це ж скільки років має прожити дерево, щоб наростити такий стовбур! Це де ж земля, спроможна жити таке коріння! А корона?! У її затінку стане, напевно, не один десяток людей...

Його відчутно штовхнули в спину:

– Уклонися, дурню...

Він уклонився так низько, що торкнувся рукою підлоги. Відсмикнув руку – не можна... Напевно, не можна мацати цю пишноту, якби він, Варан, був магом – відтяв би цікаві пальці...

– Заворушення, звичайно, було, – сказав Слимак, начеб відповідаючи на непоставлене питання. – Але оскільки більше фальшивих грошей не з'явилося... А його світлість князь уміло розтлумачив своєму народу, що чутки про фальшиві сотки – не більш ніж вигадка захожих шахраїв... Ви цілком певно можете повідомити Імператора, що Кругле Ікло не розповсюджує підроблені гроші.

– Але, можливо, воно їх виготовляє, – сказав другий голос, відчужений і холодний, як вода на великій глибині. Варана струнуло від звуку цього голосу. Він знову закрутив головою, намагаючись розшукати серед дерев'яних меблів – стільців з високими спинками, столів з візерунчастими настилами, легких різьблених ширм – того самого імператорського мага, який вирішить його долю.

– Єдина людина, – сказав Слимак з відчутним жалем, – здатна з'ясувати питання про підроблені сотки... Цей молодий піддонець, що перед вами. Спитайте його, і хай допоможе нам усім Імператор...

Другу половину фрази Слимак вимовив ледь чутно, собі під ніс.

У цю мить Варан розгледів, нарешті, Імператорського мага. Той сидів упівоберта до присутніх, дивлячись у розчахнуте вікно, і мав вигляд набагато кращий, ніж того дня, коли Варан зустрів його, озброєного зайвою парасолькою, на нижній пристані.

Звісно, згадалося все. Бридлива міна, за яку Варан одразу ж незлюбив гостя, власну відмову нагодувати й напоїти. Дорога наверх на батьківському гвинті, зіслизла дужка, проклятуший Лиско...

– Що, дружечку, – мовив маг усе так само холодно, – вляпався?

Його довге волосся закривало вуха й сягало пліч. Як у князя, печально подумав Варан. Тільки справжній горні може дозволити собі таку зачіску...

Він здавався старшим, ніж тоді в піддонні. Він не просто держався з гідністю – він був утіленням величі. Навіть очі, безбарвні під сірим небом міжсезоння, тепер виявилися стигло-голубими. І то пасували до холодного голосу.

- Дивовижний цей край - Кругле Ікло, - промовив маг, мовби міркуючи. - Тут навіть неписьменні шмаркачі вміють підробляти імператорські гроші...

- Я не шмаркач, - понуро сказав Варан. - І я письменний.

І здивувався своєму нахабству. Недарма кажуть, що В'язнична Кишка мінє людину...

Маг усміхнувся. Склав руки на грудях; брижі світлої хламиди, що вкривала його від шиї до самих п'ят, поміняли малюнок. Блиснув червоний камінь у персні - на вказівному пальці правої руки.

- Ваша мосць, - повільно сказав Слимак, що добре завважив знущання. - Цей піддонець - усього лише спільник. Він - єдина ниточка між правосуддям і злочинцями...

Маг кивнув. Скільки йому все-таки років, подумав Варан. Тоді мені здалося, що вісімнадцять чи щось близько того... А тепер гадаю, чи не всі тридцять... Може, це взагалі не він?

У цей момент маг гостро поглянув на Варана, і враз стало зрозуміло: він. Може, йому сто років чи двісті. Він же маг... Звідкіль Варану, дрібному піддонцю, таке знати?...

Маг дивився на Варана. Краще весь сезон просидіти у В'язничній Кишці, аніж хвилину витримувати такий погляд.

- От якби зустрів тоді привітніше, - сказав маг, несподівано підморгнувши. - Не дивився по-вовчи, не прагнув застрягнути Шуу в дулі... Хтозна, як усе обернулося б?

Кінець, подумав Варан. І заплющив очі; і враз розплющив їх тільки тому, що злякався, - адже візьмуть за боягуза...

- Що ж, - маг піднявся. Світла хламида впала вздовж тіла, нижнім краєм доторкнувшись деревної мозаїки на підлозі. - Що ж тепер... Я привезу Імператорові посібника, - маг подивився на Слимака, і Варан побачив, як дізнавач перший відводить очі:

- На те воля вашої мосці.

- Імператор дістане переляканого хлопчиська, що на всі питання відповідає: «Знайшов у морі»...

- Я не переляканий, - хрипко докинув Варан.

Маг осміхнувся:

- Добре... Імператор матиме дуже хороброго піддонця, що знає про походження фальшивої сотки не більше, ніж ви, дізнавачу Вероне-Біломідію на прізвисько Слимак... Або ніж його світлість князь. Чи будь-який хлопчисько, що торгує на базарі лакованими черепашками...

- Ми не знаємо, що він знає, - глухо заперечив Слимак.

Маг підійшов до нього впритиск. Ніздрі Варана сіпнулись - проходячи мимо, хазяїн вежі лишив частинку свого запаху, і це був запах деревного диму. Легкий, ледве вловимий.

- Ми знаємо, - маг протнув співбесідника поглядом, мов голка подушку. - Ми знаємо, що він підібрав у морі те, що здалось йому дуже цінним... Ви хоч завдали собі труда спорядити пошукову команду - оглянути підводні печери в тому місці, де він пірнав?

- Авжеж, - сказав Слимак так само глухо. - Але деякі порожнини приступні тільки в міжсезоння... Коли спуститься вода.

- На що й зважили злочинці, лаштуючи сховок, - утомлено завважив маг. - Ну що мені ще передати Імператору?

- Кругле Ікло не загрожує грошовій системі Імперії, - понуро повторив Слимак.

- Як не загрожує бочка з порохом, поки поряд не впаде іскра, - пробурмотів маг.

- Наближається кінець сезону. Коли вода спуститься, ми вистежимо людину чи людей, що спробують відкрити схованку.

- Таж ви не знаєте, де вона знаходиться. У цьому камінні Шуузна-скільки дір і тунелів...

- Служба охорони має детальні карти, - не поступався Слимак. - Кінець кінцем, це наша справа, його світлість князь досі був задоволений своєю вартою...

- Утратили час, - пробурмотів маг.

- Що?

- Налезалося заборонити будь-кому полишати острів з того самого часу, як виявлено підроблену сотку...

Про Варана забули. Він стояв зовсім близько біля дерев'яної стіни і гамував бажання провести пальцем по прожилці. Усі розмови про Імператора, про гроші, про долю Круглого Ікла спадали з нього, наче дощова вода зі шкури ситухи.

- Така заборона спричинить завал сезону, - після короткої мовчанки сказав Слимак. - Мені страшно уявити, які наслідки...

- А уявіть ящик фальшивих соток, що можуть сплинути в обіг у будь-якому закутку Імперії?

- Імперія велика, - знову помовчавши, сказав Слимак.

Маг кивнув:

- Еге, еге, аби наш сезон пройшов ладно, а там хоч море висхни... Та торкнися ти цієї стінки, хлопчику. Нещасні діти води й каменю - всяка дерев'янка збуджує в них трепет...

Тоді Варан міцно, з усією силою відчаю, притиснувся долонями до теплого дерева.

* * *

- Нам сказали, що тебе стратили.

Ніла сиділа в гамаку. Варан стояв у круглястому камінному отворі. Так і розмовляли, не рушаючи з місця.

Ніла змінилась. В одну мить стала старша. Замість світлих штанів, розшитих камінцями, на ній була довга чорна спідниця. Варану тепер здавалось - минули роки відтоді, коли вони бачились востаннє.

- Нам сказали, що тебе стратили, - повторила Ніла, вдивляючись у його обриси. - Скажи... ти не мрець?

- Ні. Мене відпустили. Так наказав Імператорський маг.

- Ми триста разів ходили з проханнями, - сказала Ніла після довгої паузи. - Триста першого нам сказали, що тобі...

- Та живий я! Сказали просто так - аби відчепились.

Варан лютився не знати на кого. Він інакше уявляв собі цю зустріч - з обіймами, сльозами, може, навіть обопільними...

Ніла сиділа в гамаку - доросла й чужа.

- То мені можна залишитись? - спитав Варан. - Чи коли вже мене стратили - прощай, усе?

- Ні, - сказала Ніла ледь чутно. - Коли вже ти живий... заходь.

Розділ третій

Уночі Варану наснилось, що Імператор видав указ - нікого не випускати з Круглого Ікла, поки не знайдуть сховок із підробленими грішми.

Варану снилося, що довкола острова кільцем зімкнулися воєнні імператорські кораблі, а небо патрулюють вершники на крилах. І що наближається кінець сезону, а острів повен зневірених, злих, наляканих чужинців. І що наступає міжсезоння; м'яке сонце сезону стає білим і лютим, випалюючи каміння.

Укриттів не стає, учорашні безтурботні відпочивальники тепер умирають під палючим промінням, їхні трупи спалюють на пристані...

Варан кричав і прокидався, і знову засинав, усе повертаючись у той самий сон. Мати, чергуючи поряд нього всю ніч, плакала й думала, що синові сняться жахи в'язниці.

Удень він ходив по острову. Вдивлявся в обличчя; усі були спокійні, безтурботні й веселі. Імператор не може так із нами вчинити, думав Варан. Імператорський маг, мешканець вежі, ну не такий уже безсердечний, щоб таке зробити...

Сезон закінчувався. Приїжджі скуповували – та що там, мели начисто – усі лаковані черепашки, різні прикраси з солі й каменю, малюнки з перламутру, гаманці й сумки зі шкіри ситухи, ковані рудокопські штукерії з Маленької...

Варан пройшов повз знайому ювелірну крамничку не зупиняючись. Менше за все йому хотілося бачити того самого ювеліра з його вигорілими бровами й залисинами на бронзовому від сонця лобі...

Добре б знайти тайник, думав Варан. І враз із жалем розумів: не можна. Коли саме я знайду «скарб» – потім уже не вдасться довести, що я перше ніколи не бачив цих фальшивих грошей...

Скоріше б закінчився сезон. Тоді життя переміниться, і все, що сталося, забудеться. І відступить проклята загроза – наказ Імператора про перетворення Круглого Ікла на одну велику тюрму...

Він прийшов у печеру до змійсих, коли сонце вже спускалось. Напередодні йому так і не вдалось добитися від хазяїна чіткої відповіді – чи ще потрібні його послуги, чи вже ні. За час, проведений у в'язниці, ніхто йому платити не збирався, це зрозуміло; але хоч півреала заробити на останніх відвідувачах – і в цій дрібниці відмовлять?

Він прийшов рішучий і злий. Хазяїн, навпаки, зустрів його приязно:

– Не ображайся, дружечку, буде для тебе робота, ось таки завтра й буде... Ніла наша з багатим горні за маршрутом пішла. Хлопець нетутешній, платить добре, – хазяїн чомусь підморгнув, – навіть більше, я тобі скажу, ніж добре, наші змієкрасуні стільки не коштують... І Нілі він, я зауважив, до вподоби. То чому б ні? Весь день на маршруті, я інших замовлень на сьогодні й не приймав. Повернуться ще не скоро... До смеркання декілька годинок е... То завтра Нілі я думаю перепочинок дати, а ти попрацюй.

Варан попрощався, пообіцяв з'явитися завтра на світанні. І пішов собі.

Уздовж дороги росли шиполисти – рослини прості й разом з тим поважні, ушановані зображенням на круглоіклівському княжому гербі. У міжсезоння вони подобали на врослі в землю чорні риб'ячі кістяки, зате в сезон вистрілювали навсібіч величезним листям і блідо-фіолетовими квітками без запаху. Квітка шиполисту була завбільшки з добрячий капелюх і, коли її зірвати, не в'янула три дні. Із листя ладнали намети, але головне – огорожі навколо чиїхось маєтків, тому що листя, виправдуючи назву, мало шипи й гачки, здатні поранити до крові.

Тепер, при кінці сезону, квіти шиполисту змінились на плоди – важкі кульки з навсібіч спрямованими голками. Щороку матері суворо-пресуворо забороняли дітям кидатися «шипиками», і щороку діти все-таки кидалися, іноді спотворюючи собі обличчя назавжди...

Навислий над дорогою шипчастий плід зачепів Варана по маківці. Ледве-ледве – навіть подряпини не залишивши.

Варан здригнувся.

Розсунувши голими руками колюче листя, побачив стовбур – «риб'ячий хребет» – і гілки, оманливо-тонкі.

Узявся за ту, що нависала над дорогою. Рвонув щосили. Гілка хруснула, але не піддалася.

Варан рвав і рвав, і виламував гілку, не зважаючи на колюче листя, яке било його по плечах, на те, що з роздряпаного вуха цівкою бігла кров. Шиполист був надзвичайно міцною рослиною – адже він ріс на камінні й боровся за життя від самого народження з насіння. Варан насідав, як буря, нещадно й сліпо, і кінець кінцем виламав галузку. Зашелестіло, падаючи на землю, листя. Глухо стукнув об дорогу плід.

Варан стояв і дивився на діло подряпаних рук своїх.

...А що йому до цього? Ніла може хоч усе Кругле Ікло водити в ту печеру, де суха трава й книга з розмитими сторінками... Сьогодні вона повела туди багатого горні. Кого водила раніше, поки Варан сидів у В'язничній Кишці? Іх так багато, заможних, щедрих; хтось, може, і здобудеться на дорогий подарунок – намисто... На подарунок, що можна носити не ховаючись. Що його не заберуть вартівники, не звинуватять у шахрайстві чи злочинстві...

...А що йому до того?

Вона скаже: я не просила тебе ні про що. Жодних подарунків. Не думай, що я в чомусь винна, що ти через мене попав у халепу. Ти зазнав лиха через власну дурість і пиху... Ти піддонець, а я наполовину горні. Шануйся...

Кров із роздряпаного вуха заливала комірець тонкої нитяної сорочки – дорогої, між іншим, мати купила її на радощах – адже син повернувся... Варан помітив, що йде назад. Повільно, спотикаючись, але йде – до моря, до печер.

Він розвернув себе, як розвертають тачку. Додому, наказав. Мама чекає, і батько теж.

Сонце торкнулось моря. Варан дивився на вогняну доріжку, по якій ступати б і ступати – у ті краї, де дерева ростуть до неба.

Треба вмитись, подумав відсторонено. Я, дурень такий, перемазався по вуха в свою кров. Що подумає мати, коли побачить? Треба скупатись і сорочку відіпрати...

Він повернув назад і, ступивши декілька кроків, побіг. Не повернув на стежку, що прямувала до печер; добіг до краю скелі й, відштовхнувшись, із розгону полетів донизу.

Таж так можна втрапити й на камінь, подумав уже в польоті.

Море й небо перевернулися. Мелькнув захід і згас. Варан пробив собою водну гладінь і знову, уже вкотре, подумав: буцімто пірнаеш у пругкий барабан чи бубон...

Вода перед очима трішки закаламутилась – це змивалась кров.

Він повисів, віддихуючи, у вирі бульбашок. Потім, сильно смикнувши ногами, пішов на поверхню. Віддихнув і озирнувся; скеля нависала стіною. Високо в небі похитувались корони шиполистів.

Звідси на суходіл був один тільки вихід – маленький наскрізний грот, що можна було знайти, лише знаючи позначки. Варан востаннє озирнувся на сонячну доріжку – і пірнув у темряву.

...Він підстереже їх! Вони неодмінно попливуть тут, повертаючись до змійсового стійла. Він сховається у воді, у затінку, і почує їхню розмову...

...Позорище. Огідно. Підло.

...То що ж, сидіти на камені, мов статуя Імператора, і дождатись голубків?

Він не встигнув нічого вирішити. У глибокому гроті почувся голос Ніли. Звук викривлявся, багаторазово відбиваючись від стін і води, але вже за декілька хвилин Варан зміг розрізнити слова:

– Туго! Н-но! Пішла, люба, Журбонько, пішла!

Іще був час схватись.

Вода в печері заворушилась хвилями. Із темного вузького ходу показалася Журба; вона йшла, високо піднявши рогату голову, із широких чорних ніздрів виривалася водяна пара. Варан не думав, що йому так приємно буде знов побачити ковзку лускату тварюку.

На спині в Журби сидів горні в куртці й штанах зі шкіри ситухи – такі продають на ринку приїжджим «на пам'ять». Довге мокре волосся наізника прилипло до голови. Це був його мосць Імператорський маг Круглоіклівський, горні Лереаларуун, чи як його там. І він без ніякого здивування приклав пальця до губів; із темряви показалися Туга з вершницею. Варан сидів на мокром камені, скулившись, як хвора жаба.

– Ой! – тільки й сказала Ніла. – Як?!

Варан не дивився на неї. Дивився на мага; той знову мав на вигляд ледве чи не однолітка – років дев'ятнадцять щонайбільше. Підмайстер...

Змійсихи теж помітили його. Забили хвостами; Журба, несучи на спині мага, підпливла зовсім близько.

- А це мій помічник, - Ніла всміхнулась магу. - Варан... От тільки не знаю, як ти сюди?...

- Зі скелі стрибнув, - сказав Варан. - Запірнув... Зависла коротенька пауза.

- Я думав, ви давно повернулись, - навіщось збрехав Варан.

Ніла дивилась на нього з підозрою.

- Сідай чи що...

І простягнула руку.

Від доторку її долоні Варану зробилося гаряче. Він здерся на сідло в Ніли за спиною; Туга зафоркала. Маг держався на віддалі простягнутої руки і, як здавалось Варану, помічав найменші дрібнички - зміну кольору шкіри, зміну температури щік, реакцію зіниць...

- Ти весь порізаний, - сказала Ніла. - Бився чи що?

- З шиполистом.

Ніла покосилася через плече:

- Серйозно?

- Випадково, - знову збрехав Варан.

- Журбо, вперед! - наказала Ніла. Змійсиха ковзнула вперед, залишаючи по собі хвилясто розкинутий слід. Маг у сідлі не обернувся.

Довге Нілине волосся гойдалось у Варана перед лицем. Слабко тямлячи, що робить, він намотав його на кулак.

- Ти що? - пошепки скрикнула Ніла.

- Де ви були? - Варан тягнув і тягнув, закидаючи голову дівчини назад. - Ти хоч знаєш, хто це?!

- Яке мені діло... Відпусти, бовдуре!

Туга захвилювалась. Закалатала по воді хвостом.

- Припини! - вигукнула Ніла гучніше.

- Ти була з ним? Була, так?

Ніла вдарила його ліктем у живіт - сильно і дуже точно. Варан зіслизнув із сідла і мало не звалив дівчину, але Ніла вчепилась за вуздечку й не далась. Варану довелося відпустити її волосся; він перекинувся у воду, а коли випірнув - Туга відіпливла далеко вперед. Варан залишився сам у темряві. Світло, що проникало знизу, з моря, слабшало щохвилини.

Він поплив уперед і плив, певне, не менш як півгодини. Зовсім стемніло; добре, що в цій частині маршруту трудно було заблукати. Варан плив уздовж стіни, вряди-годи намацуючи каміння правою рукою.

Потім море засвітилось.

Іскри розлітались під руками, крутились у нуртовищах, спалахували й гаснули, але не давали світла. Варан плив.

Потім попереду – там, куди він прямував, – розсипалася заграва, і в спалахах зеленкуватих іскор виникла величезна – у мороку все здається більшим – змісьиха.

– Гей, – тихо сказала невидима Ніла. – Ти тут?

– Так, – відгукнувся Варан.

– А я думала, ти потонув, – сказала Ніла.

Варан не відповів.

– Ти дурень, – повідомила Ніла.

Варан мовчки погодився. Можливо...

– Давай руку, – сказала Ніла.

– А я не бачу де...

– Та ось...

Він знову видерся в сідло за її спину.

– Який ти холодний, – сказала Ніла. – Бр-р...

І повернувшись, обійняла його за ший.

* * *

З самого ранку вона показувала «цьому хлюсту» всі підводні печери, до яких можна було дістатись верхи. Вони нашвидку пообідали смаженими молюсками; вони навіть майже не розмовляли – тільки про справи. Сам собою хлюст пірнає, як надута повітрям кулька, – голова донизу, решта на поверхні. Але він доволі швидко навчився пірнати на Журбі і взагалі непогано порозумівся зі змісьихою. Кінець кінцем вони пробрались навіть у той колодязь, ну, пам'ятаєш, там такий небезпечний вузький прохід... Хлюст не злякався й забавив побачити його також. Чогось шукав, але не знайшов нічого, крім здохлої змії. Як вона туди потрапила? Може, течією прибило?

Ніла розповідала, а Варан сидів біля вогнища, сушив сорочку й слухав.

...Урешті-решт вони обоє геть знемоглися – він тому, що належить до найгіршої породи розніжених горні, а вона тому, що все-таки за нього

відповідає, а йшли вони по таких місцях, куди гостей водити небезпечно. І коли перед самим майже стійлом з води зненацька виліз Варан зі своїми дурними, ну просто ідіотськими підозрами...

- Знаєш, я б тебе втопила. Звеліла б Тузі кілька разів хвостом лягнути... Може, й шкода було б потім.

- Туга мене любить більше, ніж ти, - сказав Варан.

- Дурень, - Ніла відвернулася. - Знаєш, що тут було... через тебе?

- Знову я винен...

Полум'я багаття висвічувало стіни, візерунок моху на камінні, малюнок тріщин. Варан хотів розповісти про кімнату, оббиту деревом, про прожилки для соків, що колись текли всередині столітніх стовбурів - але злякався, що це не до речі. Чи що Ніла не зрозуміє.

Дим тягнувся вгору. Шукав шлях назовні. Витягувався в дверний отвір.

- Скоро кінець сезону, - сказала Ніла.

- Ти повернешся на Маленьку? - спитав Варан, зрадівши можливості змінити тему.

Ніла похитала головою:

- Мати... Ну, коротше, мати домовилась, щоб мене взяли наверх. Князівна, ну, князева дочка, хоче великий почет...

Варан мовчав, уражений цією новою бідю.

- Я думала, - відсторонено продовжувала Ніла, - що ти... Ну, що тобі вже - все... Тому погодилась. А тепер пізно міняти... Слухай, може, і тобі... Тут, наверху, теж люди потрібні. Хоча б і на пристані...

Варан згадав причальника Лиска.

- Ні. У мене дім, поле, батько, мати, сестри... Але ж ми хотіли одружитися - ти пам'ятаєш?

Ніла відвела очі:

- Пам'ятаю.

- І що тепер?

Ніла знизала плечима:

- Не знаю.

- У тебе хтось є? - люто спитав Варан.

Ніла всміхнулася:

- Ні... Коли ти ревнуєш, ти смішний.

- Смійся, - відповів Варан. - А ти знаєш..

Він знагла згадав, що не встиг повідомити Нілу про те, ким насправді був «цей хлюст». Він уже розкрив був рота, щоб сказати, щоб побачити на її виду розгубленість, подив і страх - і нараз зрозумів, що казати ні в якому разі не можна. Так вона забуде його за день - а знаючи, стане згадувати сьогодні й завтра, перебирати в пам'яті деталі, надавати їм нового смислу; незначний образ «хлюста» вкоріниться й виросте, підживлюваний цікавістю..

- Що? - спитала Ніла.

- Нічого, - Варан одвернувся. - Давай спати.

* * *

Другого дня він провів по малому маршруту чийогось зарозумілого слугу - самовпевненого й нахабного, що за відсутністю хазяїна мав себе за пана. Варану, втім, була не дивина - йому ні разу не ввірвався терпець. Ідучи, слуга кинув йому дрібну монетку на чай; Варан спіймав.

Більше замовлень не було.

Варан осідлав Журбу (Туга що далі, то лютіше виявляла норів) і пустився в печери - сам. Діставшись до «камінного саду» - місця, де знайдено сотку, - натягнув повід і звелів змійсисі зупинитися.

У розколині скелі знайшов годящий камінь - не дуже великий, але й не маленький, порослий черепашками. Притиснув камінь до грудей, пірнув.

Череву в Журби було жовте, лапи розчепірені. Варан спускався все нижче, майже не докладаючи зусиль. Тут немає дна; камінь буде падати й падати, поки не ляже на чий-небудь город..

Вода все сильніше натискала на вуха. Варан судомно сковтував, випускав із носа бульбашки повітря; серед товщі води йому вздрілось райдужне сяйво. Після в'язниці воно ввижається всюди: у вигрібній ямі, у тарілці супу, в морській глибині..

Повітря в грудях перегоріло, перетворившись - так здавалось - на пекучу смолу. Варан видихнув його, бульба по бульбі, піднімаючись на поверхню; схопив повітря ротом. Віддихнув. Знову поліз у розколину - шукати новий камінь.

Журба дивилась на нього з насмішкватим подивом.

- Відпочивай, - сказав їй Варан. Змісixa втомлено поклала голову на воду, так що над поверхнею лишилися тільки ніздрі, очі та роги.

Він пірнав ще й ще. Дзвеніло у вухах, кололо в грудях. Камені попадались легші й важчі, одного разу Варан пірнув так глибоко, що ледве зумів вибратись...

Наближався вечір. Світло, що пробивалося з-під води, стало дуже теплим, мутно-опаловим.

- Востанне, - похмуро сказав Варан Журбі. - Ти вже зачекай мене, не сердься.

І пірнув.

І майже одразу побачив райдужне сяйво.

Упустивши камінь, він зависнув у товщі води, розчепірівши руки й ноги, як зміїсиха. За десять кроків - коли відстань під водою можна вимірювати кроками - невимірно мінілася маленька райдужка.

Ні-ні, подумав Варан. Із ніздрів його виривалися бульбашки, прямували нагору, де ніхто, крім Журби, не ждав.

А коли вона справжня? Що коли випала допіру з кишені бундючного слуги?

Він схопив купюру. Гарячково озирнувся, але довкруги не було нічого, крім води, темної знизу, світлої - з поблисками - над головою. Тоді, затиснувши гроші в кулаку, він метнувся нагору.

На поверхні, зовсім не до речі, йому пішла носом кров. Раз у раз витираючи губи тильною частиною долоні, він звелів Журбі пливти додому.

Ніли, на щастя, не було в гроті. Можливо, вона ще не повернулася з ринку, а можливо, просто вийшла в якійсь справі й от-от могла повернутись. Знайшовши в печері найсвітліше місце, Варан роздивися купюру уважніше. Друга сотка була точним відбитком першої.

Варан вирішив, що саме час сісти й подумати.

А що коли купюра справжня, пищав тоненький внутрішній голосок. А що як на неї можна купити човен і податись із Круглого Ікла хоч сьогодні? Відпливти в кільватері великого корабля - у ті землі, де ліси до неба...

Цей молодий піддонець, сказав князь, знайшов тайник із фальшивими грошима і таким робом убезпечив наш острів од загрози карантину. Він заслуговує на винагороду. Хай він тепер буде горні й живе під сонцем зі своєю дружиною...

Варан підвівся - і знову сів.

Та запхни ти цю купюру кудись під каміння, щоб ніхто не знайшов. Забудь про неї, наче й не бувало... Що, скучив по В'язничній Кишці?

Де дві купюри - там, значить, є ще? І коли вони спливуть? І хто їх спіймає?

Коли тільки дійде до князя.. Навіть не так. Коли тільки дійде до мага - острів негайно відітнуть від усього світу, не роз'їдуться гості, не прийдуть плотогони. Не буде чим топити в міжсезоння. Не буде чим годувати невільних в'язнів. А наступного сезону - і після наступного, і ще, і ще - багаті горні повезуть родини куди завгодно, аби не на «це проклятуше Кругле Ікло»..

Варан сунув купюру за пазуху. Він вирішив піти до батька; останнім часом він надто часто здавався на себе й надто явно коїв дурниці. Піти до батька й розповісти все як є: у Варана мовби камінь упав із серця. Він вибрався з печери і, знай витираючи губи (клята кров усе не зсідалась), пострибав із каменя на камінь до дороги.

- Далеко зібрались?

Варан спіткнувся. Людина, з'явившись не знати звідки, заступала йому дорогу; у людини були сіро-голубі очі й довге волосся. Крислатий капелюх одкидав тінь на занадто бліде - не за сезоном - обличчя.

- Звідки кров? - спитав Імператорський маг, підходячи ближче. - Допірнався?

Варан уступився на крок. Відняв од лица руку; губи одразу ж стали мокрими й огидно-липкими.

- Стій, - владно сказав маг, простягаючи руку, і Варан похолов. - Це не тобі, - маг усміхнувся кутиком рота. - Ходімо...

- Куди?!

- Куди-небудь, де ти міг би пику вимити...

Кров на обличчі підсихала, стягуючи шкіру. Варан подумав, що можна викинути купюру так, щоб маг не завважив. Чи тепер уже не можна?...

Не спускаючи з нього очей, маг зняв з паска боклажку. Витягнув корок, простягнув:

- Умийся.

Варан плюснув з боклажки на долоню. Руку смикнуло від холоду - вода була крижана й чиста. Варан обережно лизнув - так і є, прісна, не інакше як з особистих князевих запасів. Це дурість і навіть злочинство пускати таку воду на вмивання.

Провівши мокрою рукою по обличчю, він повернув боклажку хазяїну:

- У нас тут прісну просто так не лють.

Кінець ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию (<https://www.litres.ru/marina-i-sergey-dyachenko/varan-4578554/?lfrom=196351992>) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.